

”Det blir ringar på vattnet hela vägen”

– En studie av Leaders mervärden och synergieffekter i utvecklingsprojekt

”There are ripple effects all the way”

– A study on Leader’s added value and synergy effects in development projects

Hanna Wickström

”Det blir ringar på vattnet hela vägen”

- En studie av Leaders mervärden och synergieffekter i utvecklingsprojekt

”There are ripple effects all the way”

- A study on Leader's added value and synergy effects in development projects

Hanna Wickström

Handledare: Yvonne Gunnarsdotter, Sveriges lantbruksuniversitet, Institutionen för stad och land

Examinator: Malin Beckman, Sveriges lantbruksuniversitet, Institutionen för stad och land

Omfattning: 30 hp

Nivå: Avancerad nivå, A1E

Kurstitel: Självständigt arbete i landsbygdsutveckling

Kurskod: EX0797

Kursansvarig institution: Institutionen för stad och land

Program/Utbildning: Agronomprogrammet - landsbygdsutveckling

Utgivningsort: Uppsala

Publiceringsår: 2019

Omslagsbild: Gysingeforsen en kylig höstdag av Hanna Wickström. Privat bild.

Upphovsrätt: Samtliga bilder i arbetet publiceras med tillstånd från upphovsrättsinnehavaren

Elektronisk publicering: <https://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: Leader, Leadermetoden, mervärde, synergieffekt, Leader Nedre Dalälven, Community, social tillit.

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap
Institutionen för stad och land

Sammanfattning

Leader har varit EU:s metod för att utveckla landsbygden i 20 års tid genom att låta lokala krafter förvalta pengarna där de lokala ser att det behövs för en utveckling. Varje programperiod inom Leader för med sig både positiva och negativa förändringar som de lokala krafterna måste anpassa sig till. Det som utvärderingar och tidigare forskning lyfter fram som starka sidor med Leadermetoden är de sociala effekterna som mervärden och synergieffekter. Detta examensarbete syftar till att *undersöka Leaders mervärden och synergieffekter i utvecklingsprojekt genom en utvärdering på Leader Nedre Dalälven 3*. Examensarbetet har utförts i samarbete med Leader Nedre Dalälven 3 som en halvtidsutvärdering på Leaderområdet. Metoden som har använts är semistrukturerade intervjuer. Materialet från intervjuerna har sedan tematiserats och analyserats utifrån begreppen lokal gemenskap och social tillit.

Resultaten från studien visar att Leader som metod stärker den lokala gemenskapen på orterna i Nedre Dalälven genom att skapa mening, praktik, plats och struktur. Den känsla av gemenskap som bildas på orterna är alltså mervärdet som Leader producerar. Synergieffekter skapas också genom att människor får incitament till att samarbeta, för att den lokala gemenskapen skapar en social tillit på orterna. Byråkratin inom Leader bryter dock ned den sociala tilliten mellan invånarna i de lokala orterna och myndigheterna då människor inom utvecklingsprojekten upplever att myndigheterna inte litar på dem. Inom utvecklingsprojekten upplevs även Leader som tungt och långsamt att arbeta med för att utveckla landsbygden.

Nyckelord: Leader, Leadermetoden, mervärde, synergieffekt, Leader Nedre Dalälven, Community, social tillit.

Abstract

Leader has been the EU's method for developing rural areas for 20 years by allowing the local level to manage the money where the locals see it necessary for development. Each program within Leader brings with it both positive and negative changes that the local level must adapt to. What evaluations and previous research highlight as strong sides with the Leader method are social effects such as added value and synergy effects. This thesis aims to investigate Leaders added value and synergy effects in development projects through an evaluation at Leader Nedre Dalälven 3. The thesis has been carried out in collaboration with Leader Nedre Dalälven 3 as a halftime evaluation conducted in the Leader area. The methodology that has been used in the thesis are semi structured interviews. The material from the interviews has been structured and analyzed through the concepts of community and social trust.

The results of the study show that Leader as a method strengthen the local communities by creating meaning, practice, place and structure. The sense of community formed in the rural areas is thus the added value that Leader produces. Synergy effects are also created by giving people incentives to collaborate for the sake of the community which create social trust in communities. The bureaucracy within Leader breaks down the social trust between local communities and the authorities as people in development projects experience Leader as heavy and slow to work with for the development of rural areas.

Keywords: Leader, Leader method, added value, synergy effect, Leader Nedre Dalälven, Community, social trust.

Tack

Jag vill ge ett stort tack till Leader Nedre Dalälven 3, min samarbetspartner under detta examensarbete. Utan ert engagemang, vägledning och peppande ord hade inte denna uppsats funnits idag. Jag vill också tacka alla de personer som ställt upp på intervjuer med mig under detta arbete och delat med sig av en liten bit av sin vardag och passion. Min handledare Yvonne Gunarsdotter, min skrivargrupp, sambo, familj och vänner ska också ha ett stort tack för vägledning, kloka ord och stöttning under arbetet med denna uppsats. Tack för allt!

Innehåll

1.	Inledning.....	1
	I det dolda gömmer sig utvecklingen.....	1
1.2	Problemformulering.....	3
1.3	Syfte och frågeställningar	3
2.	Bakgrund	3
	Introduktion av Landsbygdsprogrammet och Leadermetoden	4
	Leadermetoden	4
	Fondernas uppbyggnad	5
	Leader nedre Dalälven	7
	Utvärdering.....	8
3.	Tillvägagångsätt	10
	Samarbete	10
	Intervju och urval.....	10
	Fältobservationer.....	11
	Analys av material.....	11
	Forskningsetik och anonymitet.....	12
	Reliabilitet, validitet och överförbarhet.....	12
4.	Teori.....	14
	Community	14
	Social tillit.....	15
5.	Leader som meningsskapare	16
	- ”Den här filmen har blivit något slags kitt tycker jag va, som liksom knyter ihop alltihopa”	16
6.	Leader som verksamhetsskapare	20
	- ”Ingen orkar dra lasset själv. Jag tror sådan här projekt och samarbeten i projekt är avgörande för landsbygdsutveckling, vad det nu än är för något.”	20
7.	Leader som plats- och strukturskapare.....	23
	- ”Får man mycket positivt så ger man ju mycket positivt, så är det ju, sitter man hemma och bara pratar då blir det ju negativt”	23
8.	Leaders byråkratiska baksida.....	28
	- ”Det knäcker folk också”	28
9.	Slutord.....	34
	Referenser	35
	Bilaga 1	38
	Bilaga 2	39

Bilaga 3	41
Bilaga 4	42
Bilaga 5	43

Begreppsförklaringar

Utvärdering: En utvärdering är en systematiskt genomförd undersökning av värde eller förtjänst hos ett föremål eller aktivitet som exempelvis ett projekt (Karlsson, 1999).

Mjuka värden: Mjuka värden har olika definition beroende på inom vilken genre det diskuteras. I organisationsteori menas vanligtvis lyssnande, förtroende, goda relationer, närvaro och tillvaro. Dessa egenskaper brukar också kallas kvalitativa eller omätbara värden. Mjuka värden sätts i motsats till hårda värden, vilket innebär mätbara saker som produktivitet, omsättning, vinstmarginal och lönsamhet (Varldenidag.se, 2013).

Mervärde: Mervärde innebär den vinst som uppkommer mellan tillverkningskostnad och försäljning. I vardagligt tal används mervärde som någonting som extra som har skapats utöver förväntad vinst (synonymer.se, 2018).

Synergieffekter: Synergieffekt innebär att två sammanslagna faktorer (i samverkan) blir starkare än de enskilda faktorerna, var för sig (Psykologiguiden.se, 2018).

Förkortningar

LLU– Lokalt ledd utveckling

LAG – Lokal aktionsgrupp

VU – Verkställande utskott

ESI – Europeiska struktur- och investeringsfonder

EHFF – Europeiska havs- och fiskerifonden

EJFLU – Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling

ERUF – Europeiska regionala utvecklingsfonden

ESF– Europeiska socialfonden

PÖ– Tre partnerskapsöverenskommelse

NEDA– Området Nedre Dalälven: Biosärområdet Nedre Dalälven och Leader Nedre Dalälven 3

1. Inledning

I det dolda gömmer sig utvecklingen

Dimman stiger lätt från marken utanför fönstret och dom eldfärgade löven prasslar tyst i den första kyliga höstvinden. Inne på Leader Nedre Dalälvens kontor är det där emot varmt och trevligt. Jag hör någon prata dovt i telefonen längre ned i korridoren och jag hör stolen knarra från min kontorsgrannes rum. Snart är det dags för klockan tio fikat och en lätt kaffedoft sprider sig på kontoret då någon redan förberett förmiddagskaffet. Det har gått några veckor nu på min sista hösttermin på agronomutbildningen, och arbetet med detta examensarbete börjar sakta ta form på datorn framför mig.

Runt omkring mig i Gysinge där Leader Nedre Dalälvens kontor finns, står byggnader som vittnar om forna tiders stora järnindustri i Bergslagen. Genom Leaderområdet rinner Dalälven som binder ihop de många kommunerna som utgör området och så gör också den kultur och historia som området delar. Tiden har nu förändrats och medfört nya utmaningar för området. Turistnäringen är en allt viktigare sektor som växt fram, vilket till stor del finns på landsbygden och små orter. Konkurrenten från storstäderna är fortfarande ständigt närvarande men genom mina intervjuer ser jag en framtidstro som växer på landsbygden i området.

Jag har genomfört ett flertal intervjuer utspridda i det vackra landskapet som utgör Leader Nedre Dalälvens område. Varje gång jag har intervjuat människor, på för mig helt nya och okända platser, slår det mig vilket oerhört engagemang som finns där ute på små orter, utströsslade i det natursköna landskapet. I det dolda gömmer sig utvecklingen, liksom hösten om kvällarna döljer landskapet och dess historia i mörker. Det engagemang som ligger bakom utvecklingen i de lokala orterna är det som formar samhällena på små orter vilket flera personer i intervjuerna gett uttryck för. Dom vill att deras orter ska leva vidare och bevara historien som utspelat sig på de lokala platserna förr i tiden. Leadermetoden är en del av engagemanget då det ger en plattform åt människor att samla sig och söka pengar för sina idéer. För många betyder det lokala engagemanget mer än bara trevliga initiativ och roliga aktiviteter för fritiden. För många betyder engagemanget en identitet som binder ihop bygden för framtida möjligheter, behov och prövningar.

-Fika! hör jag någon upprymt ropa i korridoren och jag väcks ur mina funderingar och börjar sakta resa mig upp för en trevlig pratstund i matsalen.

Figur 1: Karta över Leaderområdet Nedre Dalälven 3. Källa: Nedre Dalälven (publiceras med tillstånd av upphovsrättshavaren).

1.2 Problemformulering

Leader som metod har funnits i 20 år och har varit en del av EU:s arbete med landsbygdsutveckling länge (Jordbruksverket, 2017). Det är eftersträvänsvärt att utveckla landsbygden för att kunna möjliggöra en hållbar utveckling, ur det sociala, ekonomiska och ekologiska aspekterna, och möta samhällets utmaningar. Att utveckla landsbygden handlar om att finna en balans mellan land och stad där landsbygden har rätt till grundläggande möjligheter för ett bekvämt liv på landsbygden (Hela Sverige ska leva, 2019). Flera utvärderingar, forskningsrapporter och studentarbeten har satt fingret på att Leader som metod skapar mervärden och synergieffekter, då det är de sociala värdena som Leadermetoden är som starkast inom. Samarbeten, innovation, sociala nätverk, ökad bygdeanda, självförtroende, identitet, mötesplatser, tillit m.fl. är begrepp som blivit sammanlänkande med metoden genom åren (Ernstsson, 2016; Brinte, 2014; Kessler, 2017; Waldenström, 2010; Harkman, 2011; Helmfrid & Käll, 2014; Waldenström & Larsson, 2011; Karlsson et al. 2014; Gunnarsdotter & Käll, 2014:a; Gunnarsdotter & Käll, 2014:b; Käll & Svensson, 2013; Jordbruksverket, 2017). Jordbruksverket beskriver Leadermetodens värden på följande vis:

På så sätt skapar vi synergieffekter genom att olika projekt och aktörer förstärker varandra och möter de behov som finns i varje område. (Jordbruksverket, 2017).

Den andra sidan av myntet med Leadermetoden är den byråkrati som flertalet rapporter vittnat om står i vägen för att metoden ska kunna förbättras och blommas ut till fullo (Waldenström, 2010; Waldenström & Larsson, 2011; Harkman, 2011). Varje programperiod inom Leader bär med sig sina fördelar och nackdelar vilket gör det intressant och studera om denna programperiod 2014–2020 skapar mervärden och synergieffekter i mitten av programperioden.

1.3 Syfte och frågeställningar

Syftet är att undersöka Leaders mervärden och synergieffekter i utvecklingsprojekt genom en utvärdering på Leader Nedre Dalälven 3.

Frågeställningar:

- Vilken mening skapar utvecklingsprojekten?
- Vilka nya platser¹ och strukturer skapas genom utvecklingsprojekten?
- Hur upplevs Leader som metod av de som använder den?

2. Bakgrund

¹ Fysiska platser och känsla av plats.

Introduktion av Landsbygdsprogrammet och Leadermetoden

Landsbygdsprogrammet är ett politiskt program som nu är inne i programperioden för 2014–2020. Programmet får finansiering från EU och syftar till att främja lokal utveckling av landsbygden genom ersättningar och stöd. Landsbygdsprogrammet är omfattande och består av olika delar och åtgärder. En av dessa åtgärder i programmet är lokalt ledd utveckling (LLU) genom Leadermetoden. Leadermetoden innebär att beslut om utvecklingsinsatser har delegerats ned till lokala områden. Detta möjliggör att det lokala engagemanget hos människor i bygderna kan verka för utvecklingen av sin bygd genom att kunna söka pengar inom de europeiska struktur- och investeringsfonderna (EIS-fonderna) för sina utvecklingsprojekt. (Kessler, 2017).

För programperioden 2014–2020 finns det 48 stycken Leaderföreningar (s.k. Leaderområden) som inom ett bestämt geografiskt område jobbar för en lokal utveckling genom Leadermetoden (Jordbruksverket, 2017). Arbetet med lokalt ledd utveckling genom Leadermetoden kan genomföras i både land och stad och grundtanken utgår ifrån *Subsidiaritetsprincipen* där tanken är att lokal utveckling sker effektivast av dem som bor och verkar i ett lokalt område. (Jordbruksverket, 2017).

EU:s 10-årsstrategi för tillväxt och jobb, *Europa 2020*, har Leadermetoden som ett av verktygen för att nå målen med strategin. Den nuvarande programperioden 2014–2020 för landsbygdsprogrammet har Sverige valt att arbeta utifrån alla fyra EIS-fonderna för lokalt ledd utveckling på uppmaning från EU. Fonderna består av havs- och fiskerifonden, landsbygdsfonden, socialfonden och regionala utvecklingsfonden. För programperioden 2014–2020 finns det ca 2 miljarder kronor för lokalt ledd utveckling i Landsbygdsprogrammet vilket inkluderar Sveriges medfinansiering. (Kessler, 2017).

Leadermetoden

Leader är en fransk förkortning för ”Liaison Entre Actions de Développement de l’Economie Rurale”, vilket står för ”samordnade aktiviteter för ekonomisk utveckling på landsbygden”. Under denna programperiod 2014–2020 så kallas Leader för lokalt ledd utveckling (LLU). Termen Leader lever dock kvar då denna beskriver den metod som används inom lokalt ledd utveckling. Det europeiska nätverket för landsbygdsutveckling (European network for rural development) beskriver metoden som:

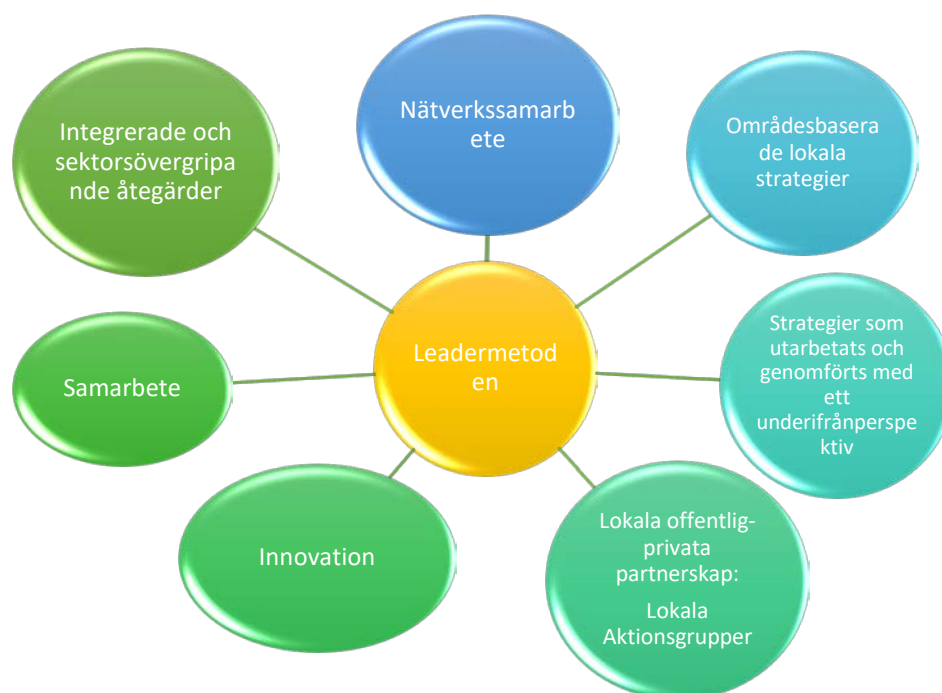
LEADER is a local development method which has been used for 20 years to engage local actors in the design and delivery of strategies, decision-making and resource allocation for the development of their rural areas. (European network for rural development, 2018)

Översatt blir citatet ”Leader är en lokal utvecklingsmetod som har använts i 20 år för att engagera lokala aktörer i utformning och leverans av strategier, beslutsfattande och resursfördelning för utvecklingen av deras landsbygd”. Leader är alltså en metod för att utveckla sin lokala bygd utifrån sina lokala förutsättningar på landsbygden såväl som i staden (Jordbruksverket, 2017).

För varje område samarbetar ideell, offentlig och privat sektor i ett så kallat tre-partnerskap (PÖ) och bildar därefter en lokal utvecklingsgrupp vilken är en ideell förening. Denna utvecklingsgrupp kallas för LAG (Local Action Group) och verkar inom ett begränsat geografiskt område som kallas för Leaderområde. LAG är denna ideella förenings styrelse. I LAG sitter representanter från företag, föreningar och offentlig sektor och de har kunskap om de fonder som Leaderområdet arbetar med. Varje Leaderområde har en utvecklingsstrategi

vilket arbetas fram i LAG där prioriteringar för kommande programperiod ska finnas. Utvecklingsstrategierna ska också innehålla beskrivningar om vilka insatser som kommer att behövas för att öka stimuleringen av sysselsättning och nya företag i området. Strategin ska också beskriva hur området ska öka sin attraktivitet och konkurrenskraft. Det är sedan LAG:s uppgift att prioritera vilka projekt som ska få stöd i deras Leaderområde. I varje Leaderområde så finns det ett Leaderkontor som ska hjälpa till att mobilisera, informera, utveckla idéer och ta emot ansökningar från möjliga projekt i området. (Jordbruksverket, 2017).

Det som bygger upp Leader från grunden är att samarbeten mellan olika sektorer och aktörer i ett område samverkar med lokala initiativ och förutsättningar. Det är de som bor och verkar i en bygd som ska ha möjligheten att påverka och driva utvecklingen i deras lokala område. När en utvecklingsstrategi blir godkänd så får området en budget för att bedriva/bevilja utvecklingsprojekt. Då kan organisationer, föreningar, myndigheter och företag som har idéer för att bedriva ett projekt för sin lokala bygds utveckling möjlighet att söka stöd för sina idéer från Leaderområdet. Det centrala inom Leadermetoden är att kunna engagera sig i lokal utveckling av sin bygd och att kunna få stöd för dessa utvecklingsprojekt. Tanken bakom lokalt ledd utveckling är att den genomförs mest effektivt av dem som bor och verkar i ett lokalt område. (Jordbruksverket, 2017).

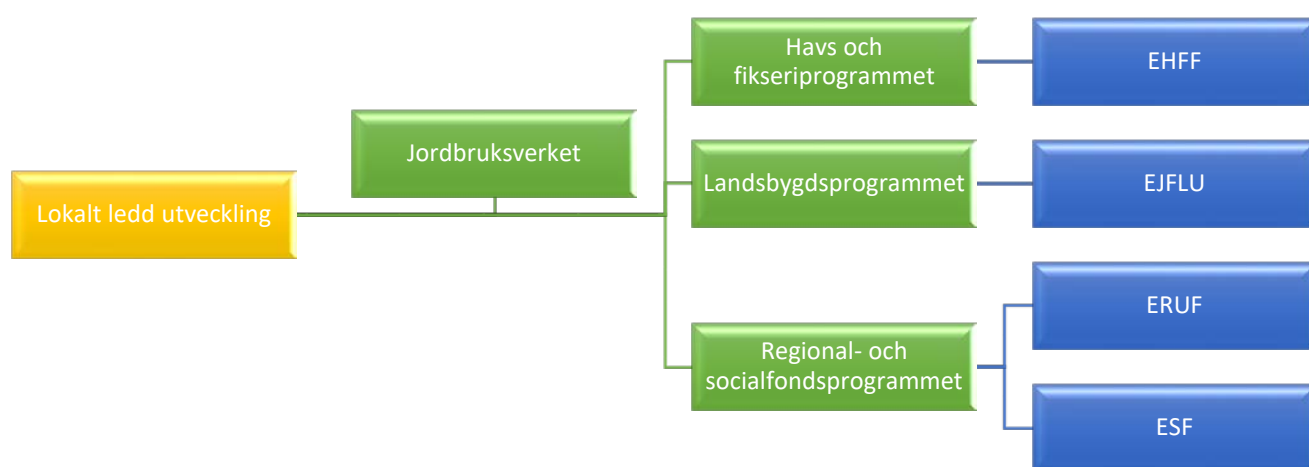

Figur 2: Modell av Leadermetoden. Källa: Jordbruksverket 2014 (egen bearbetning).

Fondernas uppbyggnad

Sverige är ett av få länder som valt att involvera alla fyra fonder i programperioden 2014–2020. EU uppmanade inför programperioden 2014–2020 till att medlemsländerna skulle prova flerfondslösningen inom lokalt ledd utveckling. I tidigare programperiod 2007–2013

fanns det inte möjlighet att utnyttja alla fyra EIS-fonder, utan pengar kunde bara sökas ur landsbygdsfonden och i viss grad havs- och fiskerifonden. Tanken bakom beslutet att tillåta de lokala utvecklingsstrategierna att söka finansiering ur alla fyra fonder var att strategierna skulle kunna ha möjlighet att formuleras utifrån en bredare helhetssyn och med större åtgärdsalternativ. Genom att alla fyra EIS-fonderna är möjliga att söka ur gör det också möjligt för fler aktörer som exempelvis företag kan vara med i det lokalt ledda utvecklingsarbetet. (Kessler, 2017). Leader har visat sig vara en metod som fungerar bra och har funnits länge (Jordbruksverket, 2013). Det passar även in bra i EUs tro på ”territoriella” ansatser i sina medlemsländer och *Subsidiaritetsprincipen*. Vad EU menar med territoriell ansats är att det inom en given geografi under den nationella nivån inom ett land ska fungera att använda de fyra fondernas resurser på ett komplementärt sätt inom lokalt ledd utveckling. (Kessler, 2017).

Figur 3: Organisationsschema över flerfondslösningens uppbyggnad. Källa: Kessler 2017 (egen bearbetning).

Lokalt ledd utveckling genom Leadermetoden bygger på att det bildas grupper på den lokala nivån och att dessa involveras i genomförandet av ESI-programmen (PÖ, 2013).

Partnerskapsöverenskommelsen (PÖ) vilket är ett strategiskt dokument med ett övergripande ramverk för EU:s struktur- och investeringsfonder på den svenska nivån, även känt som ESI-fonderna. Dokumentet om partneröverenskommelsen är skrivet av regeringen. Det togs fram genom en samverkan mellan regeringen och berörda aktörer på nationell, regional och lokal nivå. Partneröverenskommelsens syfte är att skapa en bättre samordning mellan de fyra ESI-fonderna, undvika överlappning och se till att insatta medel ger största möjliga effekt. (Regeringskansliet, 2015). Figur 1 nedan synliggörs ansvaret för ESI fonderna på den nationella nivån och vilka myndigheter som förvaltar och assisterar.

Figur 4: Modell av partnerskapsöverenskommelsen. Källa: Kessler 2017 (egen bearbetning).

Leader nedre Dalälven

Dalälven är den gemensamma nämnaren som binder samman de fyra länen och nio kommunerna som ingår i Leader Nedre Dalälvens 3 Leaderområde (Leader Nedre Dalälven 3, 2017). De fyra länen är Dalarna, Västmanland, Uppsala och Gävleborg. De nio kommunerna som ingår i området för lokalt ledd utveckling är Säter, Hedemora, Avesta, Sala, Heby, Tierp och Älvkarleby samt de två socknarna Österfärnebo i Sandvikens kommun och Hedesunda i Gävle kommun. Dalälven bildar en gemensam historia i området både kulturellt och i kulturlandskapet. Kulturlandskapet i detta område är dynamiskt med områden som har höga naturvärden, välbevarade bruksmiljöer och ett levande kulturlandskap. I området finns det goda förutsättningar för turism, friluftsliv och fiske. Tätorter och städer ligger i ytterområdet. På sidan av dessa ligger små samhällen och byar. Tillbaka i tiden har dessa mindre orter haft en avgörande betydelse för områdets utveckling och för det omkringliggande större samhällena. (Leader Nedre Dalälven 3, 2017)

Näringslivet i området har länge dominerats av industrier och bygger vidare på de många naturliga förutsättningarna som finns i området med skog, malm och rinnande vatten. Det finns fortfarande världsledande stålverk och gruvverksamhet i området. I dagens samhälle sker det fortlöpande strukturomvandlingar och rationaliseringar inom sektorn. Antalet anställda i dessa näringar har snabbt sjunkit bara under det senaste 50 åren. De arbetstillfällen som gott förlorade inom basindustrin har inte näringslivet lyckats fångat upp i området då en utflyttning har skett, främst till Stockholm och Mälardalsregionen. Detta från såväl tätorter som från landsbygdsorter.

Turism ses som en möjlighet inom området Nedre Dalälven då det finns höga natur- och kulturmiljövärden i ett geografiskt fördelaktigt läge. Under en 10-årsperiod har ett nätverk med turistföretag vuxit fram med stöd av bland annat Leader Nedre Dalälven. Totalt finns ca 100 småskaliga turistföretag i området. Området har typiska problem för landsbygden med minskad offentlig och kommersiell service, bristande kommunikationer, avsaknad av tillfredställande mobil och bredbandsuppkoppling. Det finns även ett känt myggproblem i området på sommaren vissa år.

År 2011 utmärkte UNESCO området som ett Biosfärområde på grund av dess höga naturvärden. Ett omfattande förarbete främst finansierat av Leader Nedre Dalälven och en nominering från regeringen möjliggjorde utmärkelsen av UNESCO till biosfärområde. Det finns även många Natura 2000 områden och naturreservat i Leaderområdet. Verksamheten för Leaderområdet utgår ifrån ett kansli i Gysinges bruksområde intill Färnebofjärdens nationalpark. Kansliet har fem anställda bland annat verksamhetsledare, handläggare, ungdomscoach och ekonomiansvarig. Främst genom halvtidstjänster. Leader Nedre Dalälven 3 är ett unikt Leaderområde då samarbetet i området ursprungligen initierades genom biosfärområdet. Det gör att Leader verksamheten är en av tre delar under namnet Nedre Dalälven. De andra två delarna är biosfärområdet Nedre Dalälven och en grupp som arbetar kring myggbekämpningen.

Detta är de förutsättningar som är utgångspunkten för Leader Nedre Dalälvens strategi vars insatsområden och övergripande mål denna programperiod 2014-2020 varit;

1. Ett attraktivt område
2. Hållbara jobb
3. Livskraftiga verksamheter

Insatsområdena och målen är av en övergripande karaktär som ligger i linje med EU:s riktlinjer för Leader. Strategin är även förenlig med kommunernas och regionernas övergripande strategier då attraktivitet, hållbar utveckling och ekonomi är prioriterade områden. Nedre Dalälvens strategi verkar inom tre EU fonder; landsbygdsfonden, regionalfonden och socialfonden.

Ett attraktivt område syftar till att det drar till sig besökare och lockar på så sätt både företag och hushåll till inflyttning. Detta är också tänkt att leda till en mer välmående befolkning, engagemang och ett ansvarskännande för områdets utveckling. *Hållbara jobb/ hållbarhet* har en bärighet på området som helhet. Projekten ska vara långsiktiga och livskraftiga för att stimulera till nya och fortsatta arbetstillfällen som är hållbara miljömässigt, ekonomiskt och socialt. *Livskraftiga verksamheter* syftar främst till att stärka det lokala engagemang som finns och är betydelsefullt för den sociala miljön då ett socialt sammanhang med delaktighet i ett levande lokalsamhälle, påverka sin livssituation och känna sig trygg i närmiljön är eftersträvänsvärt.

Det strategin förväntas leda till är inflyttning, minskad utflyttning, nya företag och därmed ökade försörjningsmöjligheter. Alla projekt i området behöver inte direkt skapa arbeten men projekten kan vara avgörande för att bidra till ett attraktivt område eller skapa jobb i ett senare skede, exempelvis ungdomsprojekt eller förstudier. Strategin syftar sammanfattningsvis till att i olika avseenden samverka för att höja områdets attraktionskraft till att bli "ett attraktivt område med hållbara jobb och livskraftiga verksamheter" (Leader Nedre Dalälven 3, 2017).

Utvärdering

Denna uppsats utgår ifrån definitionen av att en utvärdering är en systematiskt genomförd undersökning som syftar till att undersöka värdet eller förtjänsten hos en given organisation/aktivitet/föremål (Karlsson, 1999). Genomförandet och perspektiven som det går att granska en verksamhet utifrån kan ta många olika former och perspektiv att utgå ifrån.

När en utvärdering genomförs finns det två olika fokusområden som utvärderingen kan ha; kvalitativ och kvantitativ. Kvalitativt fokus innebär att utvärdera omätbara värden som är

svårfångade i form av meriter och värden. Kvantitativt fokus innebär mätbara värden som siffror och statistik. (Karlsson 1999 s. 15–16) Enligt Karlsson (1999 s. 16–17) finns det tre olika perspektiv som en utvärdering kan ha gällande att granska en organisation utifrån; mål-resultatutvärdering, processutvärdering och interaktiv utvärdering. *Mål-resultatutvärdering*, även kallat kontrollperspektivet, innebär att kontrollera om målen uppfyllts.

Processutvärdering med ett fokus på ett utvecklingsperspektiv innebär att tonvikten läggs på hur genomförandet skett. *Interaktiv utvärdering* med fokus på ett kunskapsperspektiv innebär att den centrala delen är att förstå och förklara varför det gick som det gick (Karlsson, 1999 kap. 1). Alla tre perspektiv brukar ofta finnas med i en utvärdering, en del kan ta större fokus än andra i ett utvärderingsuppdrag (Gunnarsdotter & Käll, 2014).

Halvtidsutvärderingen som jag gjort på uppdrag för Leader Nedre Dalälven 3 och som är empirin för denna uppsats fokuserar på de kvalitativa värdena. Slututvärderingar för Leaderområden efter avslutad programperiod brukar vara av en mer kvantitativ karaktär (Heimersson, 2018²). Utvärderingen fokuserar på *processutvärderings perspektivet* och *interaktivt utvärderingsperspektiv* då fokus för utvärderingen är kvalitativ och har format utvärderingens syfte. Viktigt att ta i beaktande i och med denna utvärdering för Leader Nedre Dalälven är att programperioden inte är slut ännu. Utvärderingens centrala del kommer att fokusera på hur/om de externa projekten har skapat mjuka värden i form av mervärden och synergieffekter för den lokala orten. Detta för att ett lärande ska kunna ske under resten av programperioden och inför kommande programperiod.

² Heimersson, Charlotta. 2018. Verksamhetsledare Leader Nedre Dalälven 3. Intervju på Leaderkontoret i Gysinge. 2018-12-03.

3. Tillvägagångsätt

Då syftet med uppsatsen är av en kvalitativ natur utgår metoden ifrån arbetsmetoder som ska kunna få syn på och lyfta fram kvalitativa, dvs icke mätbara värden.

Samarbete

Denna uppsats har skrivits i samarbete med Leader Nedre Dalälven 3 då jag har genomfört en utvärdering för Nedre Dalälven parallellt med uppsatsens arbete. Det har skapat en plattform för uppsatsens undersökningar då detta har gett tillgång till personalen på Leaders kansli i Gysinge, intervjuer med projektledare, projektaktiva och möjlighet till fältobservationer. Då Leader Nedre Dalälvens utvärdering ligger i linje med vad denna uppsats syftar till att undersöka så passar dessa väl ihop och utvärderingen agerar som en del av arbetet med uppsatsen. Min roll som utvärderare har varit fristående från Leader Nedre Dalälven på så vis att jag bestämmer själv utformning på utvärderingen. Endast reseersättning för intervjuer och fältobservationer på kansliet har mottagits från Nedre Dalälven. Jag som forskare har reflekterat över detta nära samarbete med Nedre Dalälven och medvetet utformat metoden i denna uppsats för att primärt se till det oberoende syftet och frågeställningarna i uppsatsen.

Utvärderingen, till skillnad från uppsatsen, avser att genom ett kunskapsperspektiv för framtida lärande se på Leaderverksamheten i Nedre Dalälvsområdet med en mer praktisk ansats än denna uppsats som inte har för avseende att utvärdera Nedre Dalälvens verksamhet. Utvärderingen av Leader Nedre Dalälven som genomförts som ett uppdrag av Nedre Dalälven är till för att Nedre Dalälven ska ha underlag att utveckla sin verksamhet. Uppsatsen använder denna utvärdering som underlag (empiri) för att undersöka Leader som metod ur ett mer generellt perspektiv, större än Nedre Dalälven. Uppsatsens gemensamma nämnare med utvärderingen är att utvärderingen används som en metod för att uppnå uppsatsens syfte och frågeställningar. Jag bor sedan barnsben i en av Leaderområdets kommuner vilket ger mig god bakgrundskunskap om stora delar av området och det gör det möjligt att genomföra studien, då avstånden inte blir för långa. Alltså har ett bekvämlighetsurval (Denscombe, 2016) genomförts i uppsatsen i val av område då för långa avstånd hade omöjliggjort intervjuer direkt med informanterna och fältobservationer.

Intervju och urval

Utgångspunkten för urvalet av projekt i denna uppsats är om projekten under denna programperiod (2014-2020) har skapat något mervärde och synergieffekt. För att detta ska kunna vara möjligt att undersöka så behöver projekten hunnit påbörja sina arbeten med sina utvecklingsprojekt. Projekt som inte hunnit påbörja sina arbeten i projekten ännu väljs därför bort i denna uppsats. Projekt som Leader Nedre Dalälven bedriver själva väljs också bort då intresset ligger i de externa projekten. Ett projekt väljs bort av forskningsetiska skäl då en personlig koppling finns till projektledaren.

För att få syn på och lyfta fram kvalitativa värden i form av mervärden och synergieffekter som skapats under Leaders programperiod kommer arbetet med uppsatsen att utgå ifrån semistrukturerade intervjuer. Dessa intervjuer kommer främst att hållas med projektledare, anställda på Kansliet i Gysinge, deltagare i projekten, volontärer och bosatta i de lokala bygderna.

Semistrukturerade intervjuer är en metod som utgår ifrån ett antal öppna frågor som intervjuaren formulerat på förhand och som ställs för att få ett djupare samtal om huvudämnet för intervjun. Frågorna som formulerats på förhand agerar som en vägledande tråd genom intervjun, dessa frågor begränsar inte intervjun utan den har en öppen karaktär. Syftet med att välja en semistrukturerad intervju är att få syn på människors tankar och upplevelser av sin egen livsvärld utifrån deras perspektiv. Dessa upplevelser tolkas sedan för att se meningen med de fenomen som informanterna beskrivit. (Kvale & Brinkman, 2015).

Urvalet av intervjupersoner i denna uppsats har skett främst utifrån snöbollseffekten. Snöbollseffekten innebär att intervjuaren börjar att intervjua en person som leder intervjuaren vidare till en annan person och så vidare (Denscombe, 2016). Den naturliga utgångspunkten för varje utvecklingsprojekt blir då projektägaren/projektledaren/projektaktiv medlem för projekten då denna kan sägas vara spindeln i nätet och vet mycket om projektet och Leader som metod. Denna studie har intervjuat personer från tolv projekt (främst projektledare, ibland flera projektledare från varje projekt), en verksamhetsledare och fem projektdeltagare (berörts av projektet på något sätt).

Fältobservationer

För att få en bredare bild och djupare förståelse för Leader, Leader Nedre Dalälven 3 och utvecklingsprojekten så har ett antal fältobservationer genomförts. Fältobservationerna har genomförts som deltagande observationer där forskaren inte varit en passiv part utan deltagit i aktiviteter för att på ett bättre sätt förstå, få en känsla för och få syn på mervärden och synergieffekter. Samarbetet med Nedre Dalälven har möjliggjort att fältobservationer på veckobasis har kunnat utföras på Kansliet i Gysinge. Även en fältobservation på ett projekt har genomförts då detta projekt har en öppen daglig verksamhet för allmänheten som ger en bild av projektets värden för bygden.

Analys av material

Analysen av materialet insamlat från intervjuer och fältobservationer tematiseras för att se mönster utifrån syftet med denna uppsats. Teori appliceras för att kunna förstå företeelserna i det tematiserade materialet och för att sätta in företeelserna i en större helhet.

Analysmetoden i denna uppsats har inspirerats utifrån Kvale & Brinkmans (2014, 241-249) beskrivningar av den kvalitativa forskningsintervjun där en innehållsanalys appliceras. Detta innebär kodning, meningskoncentrering, tematisering och kategorisering. Analysen i denna uppsats utgår inte ifrån en ren innehållsanalys då intervjumaterialet har transkriberats lösare då småprat, upprepningar, dialektala stråkdrag, missförstånd, delar som inte bidrar till förståelsen och så vidare har utelämnats ur transkriberingen. Efter tre transkriberade intervjuer så sammanfattades vanligt förekommande kategorier utifrån de olika intervjufrågorna och applicerades sedan på resterande transkriberingar av intervjuer. Viss justering av kategorier skedde löpande under transkriberingarna då nya intressanta företeelser togs upp. Utifrån de transkriberade materialet meningskoncentrerades sedan texten och de intressanta citaten valdes ut för att greppa de kategorier som valts. Citaten tematiserades sedan vilket ledde fram till de fyra övergripande teman som sedan kom att strukturera upp uppsatsen i form av mening, praktik, plats & struktur och byråkrati.

Forskningsetik och anonymitet

Enligt Kvale & Brinkman (2015 s.97–114) vilar forskningsetiken rörande intervjuer främst på fyra ben som borde beaktas i utformningen av intervjuer. Dessa fyra ben är *informerat samtycke, konfidentialitet, konsekvenser och forskarens roll*.

Informerat samtycke innebär att deltagaren måste ge sitt medgivande till att delta i intervjun och är underrättad om bland annat syftet med intervjun och hur materialet kommer hanteras. I denna uppsats informerades informanterna i ett första skede i ett mail om medgivande till intervju vilket upprepades vid intervjutillfället och om intervjun fick spelas in.

Konfidentialitet innebär för informanten att uppgifterna om denna hanteras med dennes privata integritet i åtanke, genom att anonymisera deltagarna i uppsatsen och anonymisera deras titlar med undantag för verksamhetsledaren för Leader Nedre Dalälven 3. Detta för att skydda informanternas identitet och möjliggöra ett fritt och öppet samtalsklimat.

Informanternas namn kommer att bytas ut mot uppdiiktade namn i uppsatsen. *Konsekvenser* i intervjusammanhang handlar om att intervjuens konsekvenser för informanten ska bedömas gentemot de vetenskapliga fördelar som kan uppnås genom informantens deltagande i studien. Den etiska riktlinje som finns i forskningsvärlden är att man ska ”göra gott”, så att informanten ska lida så liten skada som möjligt av deltagandet i studien vilket också tas i beaktande i anonymiseringen av informanterna. *Forskarens integritet* handlar om kunskapens kvalitet och hållbarheten i etiska beslut kopplade till studien. Detta är av avgörande karaktär för trovärdigheten i forskningen. Detta har beaktats med största noggrannhet och integritet i denna uppsats då ett samarbete med Leader Nedre Dalälven har skett och en medvetenhet om vilka effekter det kan ha på forskarens val och resultatet av studien i utformandet av metoden. Uppsatsen och intervjuerna har skett med en medveten distans till Leader Nedre Dalälven då utvärderingen ska vara utförd av en extern part. Detta har möjliggjort att materialet har kunnat samlas in och analyserats på ett neutralt och opartiskt sätt i största möjliga mån. Kvale & Brinkman (2015 s.97–114) menar att processen med att förhålla sig etisk till intervjuerna är löpande under hela arbetets gång och innebär att forskaren är medveten om vilka risker som finns med genomförandet av intervjuerna. Ett exempel på denna medvetenhet är kontakten med intervjupersoner då det både före och under intervjuerna har tydliggjorts att jag är en extern part från Nedre Dalälven och inte en del av Leader Nedre Dalälven. Jag har haft ett uppdrag att utvärdera deras arbete i denna programperiod likt en konsultfirma arbetar. Detta för att trygga samtalsmiljön för intervjupersonerna och få intervjupersonerna att förstå att de inte blir granskade utan de är del av en kunskapsinhämtning för förståelse och lärande både internt för Leader Nedre Dalälven och för Leader som metod.

Reliabilitet, validitet och överförbarhet

Reliabilitet som begrepp innebär tillförlitligheten i en mätning. Det ska alltså gå att upprepa testet med samma metod och få samma resultat, vilket stärker tillförlitligheten i forskningen då resultaten går att replikera. Denna studie utgår ifrån att studera kvalitativa värden utifrån djupintervjuer vilket påverkar reliabiliteten på så sätt att empirin är bunden till intervjupersonernas subjektiva uppfattningar och värderingar om sin omvärld. Det medför med stor sannolikhet att resultaten i empirin inte kan upprepas av en annan forskare eftersom svaren är personbundna. Det är alltid en faktor som forskare som väljer en metod med intervjuer måste ha i åtanke med sin empiri att den är bunden till just de personerna som medverkat i studien. Reliabiliteten stärks dock i studien av att det också innebär hur noggrant någonting har mätts och genom ett genomtänkt metodval som passar med de kvalitativa

värdena i studien, vilket gör att metod och syfte går hand i hand. I denna studie så är det mervärdena och synergieffekterna som är tänkt att "mätas". Eftersom det är svårt att mäta omätbara värden som mervärden och synergieffekter, har denna studies metodval fallit på intervjuer som genom olika intervjupersoners subjektiva upplevelser av världen synliggör dessa mervärden och synergieffekter utifrån personliga erfarenheter. Validitet som begrepp innebär att det som är tänkt att mätas/undersökas är det som faktiskt mäts/undersöks i studien. Genom att syftet och frågeställningarna i studien svarar mot metodvalet så stärks validiteten i uppsatsen då det som är tänkt att studeras är det som faktiskt blir studerat.

Generaliserbarhet betyder att forskaren drar slutsatser om ett större sammanhang utifrån sitt urval med hjälp av teori. Generaliserbarhet förknippas oftast med kvantitativa metoder där resultaten kan upprepas och kontrolleras. Denna uppsats syftar till att använda kvalitativa metoder för att svara på syfte och frågeställningar vilket gör att uppsatsens överförbarhet bör diskuteras. Överförbarhet innebär en process där forskaren såväl som läsaren ställer sig till hur fynden och företeelserna kan relatera till andra situationer. Det innebär att resultaten flyttas över från forskningssituationen till andra situationer genom att information om människor, företeelser, eller data som har studerats beskrivs på ett detaljerat sätt för att kunna bedöma överförbarheten på andra situationer. (Denscombe, 2004). Genom att beskriva observationer, exempel från intervjupersoner och citat så försöker denna uppsats tillgodogöra för en god överförbarhet till andra likande situationer.

Genom att intervjuerna i denna uppsats utförts med berörda personer, både projektledare/projektaktiva/projektägare och andra personer från ett Leaderområde så är överförbarheten god. Det finns annan forskning, utvärderingar och rapporter som stödjer resultaten i denna uppsats empiri. Dessa tidigare källor kommer dock från en tidigare programperiod av Leader som fungerade annorlunda jämfört med denna nya programperiod som undersöks i denna studie. Just därför är det viktigt att studera denna nya programperiod för att se utvecklingen av Leadermetoden och vilka resultat olika uppbyggnader inom Leader kan ha på mervärden och synergieffekter, vilket är grundtanken att skapa genom Leadermetoden från EU.

4. Teori

Empirin i denna uppsats kommer att analyseras och struktureras med hjälp av begreppen lokal gemenskap och social tillit.

Community

Community är ett begrepp som funnits länge inom landsbygdsstudier och har genomgått flera förändringar som begrepp. Liepins (2000) beskriver community som ett socialt konstruerat fenomen som handlar om mänsklig gemenskap som involverar kulturella, materiella och politiska dimensioner. En översättning till svenska är lokal gemenskap.

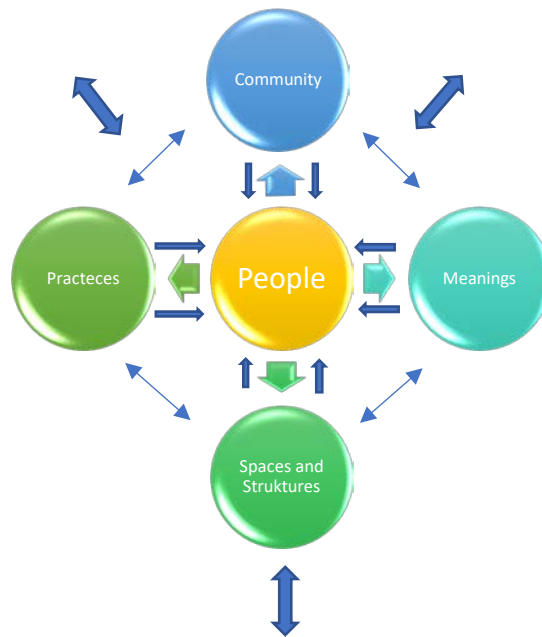
I dagens samhälle kan en gemenskap uppstå både som ett platsbundet och som ett nätverksbaserat fenomen som skapar mening hos deltagaren (Gunnarsdotter, 2012). Den lokala gemenskapen kommer därför att se olika ut beroende på vilken plats och rum den skapas i.

Liepins (2000) har identifierat fyra olika aspekter som bygger upp den lokala gemenskapen. Dessa är människor (people), mening (meanings), praktik (practices) och plats och struktur (the spaces and structures). Människor har en central roll i lokal gemenskap och utan människor finns det inget underlag för att skapa en lokal gemenskap. Människorna som ingår i en lokal gemenskap är inte bundna till bara den lokala gemenskapen utan kan delta i andra aktiviteter och nätverk. Denna uppsats utgår från att människor är grunden till gemenskap, men de analyseras inte som en separat kategori.

Mening är enligt Liepins (2000) det som människor diskursivt skapar i sin kontakt med varandra. Människors olika identitet är en viktig del av meningsskapandet. Lokal gemenskap kan representera gemensamma uppfattningar, intressen, lokal anda och historia (Gunnarsdotter 2012).

Den tredje dimensionen av Liepins (2000) teori kring lokal gemenskap är *praktik*. Det handlar om hur den gemensamma uppfattningen (meningen) omsätts i praktiken inom den lokala gemenskapen (Gunnarsdotter, 2012). Det innefattar både formella och informella sätt att leva sitt liv i en lokal gemenskap. Exempel på detta är tidningar, möten, byten av varor eller tjänster i den lokala affären. Andra saker som går att studera inom dimensionen praktik är hur sociala grupper eller sociala ritualer skapas och upprätthålls. (Gunnarsdotter, 2012).

Den fjärde och sista dimensionen av Liepins (2000) teori om lokal gemenskap är *plats och struktur* som kan ses som ett medium för att meningen, aktiviteter och sociala relationer ska kunna äga rum och visas upp. Exempel på detta är fysiska platser som skolor, hallar och broar där folk möts i deras praktik av lokal gemenskap. Det går också att studera strukturerna i samhället som exempelvis utgörs av tidningar eller mötesplatser som kan sträcka sig över stora avstånd. Både materiella och metaforiska platser och strukturer tillåter oss att kunna utforska hur sociala relationer förhandlas i en lokal gemenskap och hur dessa upprätthålls och ifrågasätts. (Liepins, 2000). Många traditionella lokala gemenskaper har utvecklat en platsbaserad känsla för sin gemenskap som beror på en fysisk plats som symbol för historien. Exempel på detta kan vara en skola eller kyrka som har förlorat värdet som en officiell institution i samhället men som är viktigt för den lokala gemenskapen och dess historia. Att veta vem som bodde var i byn är viktigt för att skilja på "vi och dom". (Gunnarsdotter, 2012).

Figur 5: Modell av community. Källa: Liepins 2000 (egen bearbetning).

Modellen föreställer de begrepp som bygger upp den lokala gemenskapen och hur dessa förhåller sig till varandra och omvärlden.

Social tillit

Putnam (1996) definierar socialt kapital som det värde som kommer av människors deltagande i formella och informella sociala nätverk. Med de sociala nätverken skapas en norm kring ömsesidighet och tillit vilket ger incitament för samarbete. Finns det brist på socialt kapital i ett samhälle kan det vara svårt att stärka då ingen finner tillit eller nytta med samarbeten. (Putnam, 1996).

Det finns kritik mot begreppet socialt kapital för att det är för vagt. Rothstein (2003) menar att den mellanmännsliga tilliten är den viktigaste aspekten av socialt kapital. Putnam anser att en orsak till starkt socialt kapital är ideellt engagemang, medan Rothstein menar tvärtom att aktörerna redan hade en social tillit till varandra och därför engagerar sig ideellt. (Rothstein, 2003).

I skandinaviska länder präglas samhället av en relativt hög social tillit. Detta är en effekt av och baseras på en lång historia av demokratiskt förankrad och icke korrupt stat. Medborgarna har ett förtroende för staten eftersom de får vad som utlovas. I Sverige har vi en lång historia av folkrörelser som medfört möjligheten att påverka politiken, vilket har engagerat civilsamhället, dvs föreningslivet. Detta har haft en betydelse för att stärka den sociala tilliten i Sverige. (Rothstein, 2003).

Denna uppsats utgår ifrån Rothsteins idé om social tillit både mellan människor i ett mindre lokalt sammanhang och mellan människor och statliga institutioner.

5. Leader som meningsskapare

- "Den här filmen har blivit något slags kitt tycker jag va, som liksom knyter ihop alltihopa"

En av Leaders pelare som program är att låta de lokala krafterna förvalta pengarna för landsbygdsutveckling där det lokala ser att de behöver en insats. Detta är ett sätt för EU att möjliggöra en lokal styrning enligt *Subsidiaritetsprincipen*. Leaderkontoren existerar som en mellannivå som ska hjälpa ansökande/antagna projekt genom Leadermetoden på lokal nivå gentemot den statliga (Jordbruksverket) och den utom-statliga (EU) nivån. Genom att låta de lokala krafterna förvalta pengarna från olika EU fonder för landsbygdsutveckling så ska den lokala bygden stärkas med insatser som behövs för att utveckla samhället.

För att kunna utveckla ett lokalt samhälle så är det många olika faktorer som behövs för att människor ska gå samman i ett trepartnerskap som Leadermetoden är. Liepins (2000) teori om uppbyggnaden av lokal gemenskap bygger på människors strävan efter att skapa mening och med sin tillvaro, i kontakt med varandra. I denna uppsats intervjustudie framträdde flera exempel på vilken roll identitet och mening spelar i deltagandet av Leaderprojekt.

”På det viset tror jag att en sån här sak hjälper till väldigt mycket. Just när...identiteten, alltså man känner en samhörighet och identitet som visar sig hos barnen och alla i bygden”
Ove, Leader-aktiv man.

Citatet uttrycker en starkt identitet och samhörighet tack vare att ett Leaderprojekt har genomförts i bygden. Ove är delaktig i ett projekt där en dokumentärfilm om bygden spelats in. Filmen har spelats in över flera år då en dokumentärfilmare intervjuat och följt människorna, historien och naturen i filmen. Människors historia, liv, engagemang, aktiviteter och relationer har dokumenterats i filmen och människor från hela bygden har engagerat sig i dess tillverkning. Ove upplever att hembygdsföreningen som genomför projektet har fått ett nytt liv i bygden genom filmen och att projektet har involverat hela bygden så att en starkt samhörighet har framträtt. Ove upplever att projektet har hjälpt till och betytt mycket för att stärka identiteten i bygden, speciellt för människor som kanske inte annars engagerar sig. Projektet har gett en starkt mening för människorna i bygden där Leader agerar som en meningsskapare då projekten ligger till grund för att människorna i det localsamhället får en anledning att mötas och skapa nya sociala band.

Leader skapar en förutsättning för en starkt lokal gemenskap genom att utvecklingsprojekten i de lokala samhällena skapar en sammanhållen mening med tillvaron socialt för bygden. Bygden får någonting att samlas kring och arbeta gemensamt med exempelvis över olika föreningars gränser. Självklart så har det även tidigare funnits mening i bygden men utvecklingsprojekten väver samma och stärker denna mening i en större social kontext för hela bygden tillsammans. Ove tycker att projektet har knutit ihop hans bygd både tidsmässigt genom historien och genom en starkt identitet i bygden;

”Den här filmen har blivit något slags kitt tycker jag va, som liksom knyter ihop alltihopa.”
Ove, Leader-aktiv man.

Nina är aktiv i ett nystartat utvecklingsprojekt i Tierps kommun där en centrumplan ska skrivas och förankras i det lokala. Hon har skapat en referensgrupp för sitt projekt där

deltagarna är Tierpbor som ska få tycka till om saker som tillhör projektet. Flera av deltagarna i referensgruppen var skeptiska till att delta för att de ifrågasatte om någon egentligen skulle lyssna på dem och att de hade dåliga erfarenheter av kommunen. Efter att deltagarna deltagit på några möten i projektet har deras attityd börjat förändras gentemot projektet och Tierps kommun. Nina menar att detta beror på att man inte bara sitter och pratar negativt om de problem man ser i kommunen utan att invånarna i kommunen träffas och engagerar sig för att utveckla till det bättre.

”Engagemang får man ju när man har något att vara engagerad för. Om man inte vet vad det finns att vara engagerad för, då har man inget engagemang.” Nina, Leader-aktiv kvinna.

Det måste finnas någon som sätter igång engagemanget i ett lokalt samhälle menar Nina då det går att skapa ett större engagemang om det som går att engagera sig i visas upp. Det är det Nina tycker sig se i sitt projekt att när människorna i det lokala samhället ser att det går och vad det finns att engagera sig i, så leder det till en positiv anda och ökad känsla av samhörighet med kommunen. Det blir ett gemensamt mål att arbeta emot som sammanför människor. Det skapas med andra ord en mening som bygger upp en lokal gemenskap. I Tierp upplever både Nina, Ove och Mats att kommunen är väldigt uppdelad i gamla mönster som existerade före kommunreformen 1971. Det gör att den gamla bruksmentaliteten ligger kvar i samhället och att de olika delarna av kommunen inte känner en direkt samhörighet med Tierp som centrum eller med varandra.

”Här får vi någonting som hjälper oss att ta ned den här bruksmentaliteten som är av ondo påstår jag.” Mats, Leader-aktiv man.

Leaders utvecklingsprojekt har blivit som en brygga som knyter ihop delar av kommunen med hjälp av gemensamma mål. Det gör att ett gemensamt engagemang och samarbete behövs för att uppnå målet. Dessa gemensamma mål skapar en stärkt identitet i och med att människor börjar arbeta tillsammans och prata med varandra och skapa relationer i större kretsar än innan. Leaderprojektet gör att det skapas en mening i samhället mot en lokal gemenskap med en stark identitet för samhället där människor delar en gemensam uppfattning, historia, intressen, lokal anda och relationer (Liepins, 2000). Ett projekt i Avesta kommun uttrycker samma typ av sammanlänkande effekt gällande hur Leaderprojektet blir en brygga mellan olika föreningar vilket Gunnar uttrycker på det här sättet:

”Om dom här tre klubbarna inte hade samarbetat och drivit det här projektet då hade det ju inte blivit någon stuga, så är det ju.” Gunnar, Leader-aktiv man.

Samarbetet mellan klubbarna var avgörande för att projektet skulle komma till skott och har betytt mycket för det fortsatta samarbetet mellan klubbarna. De tre föreningarna som gick ihop för att bygga en ny skidstuga i Åsbo upplever efter projektet att det är enklare att samarbeta och organisera sina verksamheter tillsammans. De har nu träningar tillsammans då det är svårt att hitta ledare. Det är enklare att organisera schemat kring snökanonerna och bättre möjlighet att anordna tävlingar. Gunnar upplever att klubbarna och dess medlemmar pratar med varandra på ett annat sätt idag än innan samarbetet i Leaderprojektet.

”Man pratar med varandra och inte om varandra, på ett helt annat sätt.” Gunnar, Leader-aktiv man.

De upplever även att kommunen uppskattar deras verksamhet mer nu när de har en ny fräsch stuga och starkare verksamheter. Gunnar och Erik menar att det är så viktigt för en mindre ort att ha det där lilla extra runt omkring. Det räcker inte bara att ha ett ställe att sova på utan det

måste finnas bra rekreationsmöjligheter och bra aktiviteter för barnen. Då kan det kanske ske en nyinflyttning eller att människor väljer att bo kvar. Gunnar påpekar hur unikt det är att ha en skidanläggning cirka en kilometer utanför stadskärnan och att det är sådana förutsättningar som gör landsbygden unik och attraktiv. Leaderprojektet i sig skapar mening. Lokal anda och identiteten stärks när människor får en ökad förståelse för varandra när de pratar med varandra och inte om varandra. Mening skapas även när det finns incitament att bo, verka och leva på en plats och trivas med att bo där vilket Gunnar menar att Leaders utvecklingsprojekt gör genom att de lokala får förvalta pengarna där det behövs. Detta är även ett av Leader Nedre Dalälvens mål i sin strategi att skapa ett attraktivt område. Mats uttrycker en likande åsikt;

”Det här betyder mycket för stämningen runt om kring och det ska betyda mycket också, annars så är det ett misslyckande. Det ska beröra människan.” Mats, Leader-aktiv man.

De lokala är de som vet var pengarna bäst behövs för att skapa en utveckling i den lokala bygden. Genom att mening skapas genom att det bedrivs Leaderprojekt i en bygd så kan det sägas vara ett mervärde som skapas av Leaders utvecklingsprojekt. Som citatet ovan antyder strävar Leaderprojektet som Mats är delaktig i, inte bara till att göra en kanotled längs med Tämnrån utan att påverka stämningen i bygden, ett så kallat mjukt värde. Att påverka stämningen och att beröra människan antyder att projektet strävar efter att skapa mening och bygga upp en större lokal gemenskap. Mats tror att projektet kommer knyta samman flera orter i Tierps kommun och bryta upp den cementerade bruksmentaliteten som Mats menar hindrar relationer, kreativitet och samarbeten i dagens läge.

I Heby kommun finns det ett projekt för att bygga upp en gammal fäbodstuga på traditionellt vis och sätta dit stugan på en plats där det sedan gammalt har stått en fäbodstuga i ett naturreservat. Lars vision för projektet är att skapa en tvådagarsupplevelse för historieintresserade i naturreservatet med en övernattnings i fäbodstugan. Två böcker och en dokumentärfilm är också planerade att utföras inom projektet som är fokuserat på bygdens historia. Då det inte händer så mycket på plats där fäbodstugan är planerad att stå så ville Lars anordna ett event i form av en konsert på platsen för att visa folk i bygden att det händer någonting i projektet.

”Det var väl ingen av dom som hade tagit betalt, för dom ställde ju upp ideellt, dom tyckte ju det var så kul å komma iväg å... det liksom hände ju någonting. Sånt här skulle det va ett par gånger varje sommar så man kunde träffas å [...]” Lars, Leader-aktiv man.

Efter eventet tog flera människor kontakt med Lars och ville att han skulle anordna en till konsert för att de missade den första och hörde så mycket gott om konserten. De människor som var där pratade efteråt om hur trevligt det var med en konsert i naturreservatet på älven och att träffa människor i bygden och bara umgås. Någonting som från början inte var planerat i Leaderprojektet skapade det där lilla extra för människor i bygden som ett oplanerat mervärde. Genom att bidra till det där lilla extra i bygden som gör att människor träffas och trivs på landsbygden så skapar projektet mening.

I denna programperiod för Leader 2014–2020 så valde Sverige att involvera alla fyra av EU:s fonder. EU rekommenderar i sin guide för Lokalt ledd utveckling att varje Leaderområde har minst två anställda och minst 3 miljoner euro i sin budget för varje område. Jordbruksverket rekommenderar att detta ligger lite högre för Sverige på grund av den nya flerfonderskomplexiteten i denna period och att Sverige generellt har större Leaderområden än

resterande Europa. Redan på ett tidigt stadium rekommenderades det att större Leaderområden skulle bildas för att fler områden skulle kunna få en tillräckligt stor budget. Alla områden hade inte en sådan möjlighet och det slutade med att fem områden blev utan budget under detta Leader program. (Jordbruksverket, 2015). Flertalet projekt i intervjustudien uttryckte att de har svårt att känna en identitet och samhörighet med hela Leaderområdet trots att utvecklingsprojekten lokalt skapar en stärkt lokal gemenskap. Citatet nedan uttrycker detta;

”Vi ligger ju liksom lite offside här nu i förhållande till Gysinge då och nedre Dalälven för det här är ju inte nedre Dalälven, det här är ju Tierps kommun va. Det går ju vissa kulturgränser här också. Normalt känner vi oss inte hemma i det här. Men så är det ju nu. ”
Ove, Leader-aktiv man.

Det är viktigt att nämna att projekten i denna intervjustudie har gjorts på externa projekt som främst är koncentrerade till ett mindre område eller kommun. Om interna Leaderprojekt som sträcker sig över hela området hade intervjuats hade en annan bild kanske trätt fram. Flertalet externa projekt upplever dock att det är svårt att skapa sig en identitet som området Leader Nedre Dalälven. Det är i de lokala projekten i bygden som projekten blir lokala och det sker inte i LAG hos Leader Nedre Dalälven. Alltså tycks inte LAG representera det lokala, trots att det är grundtanken med Leder som metod. Tierpbor känner inte automatiskt en stärkt identitet och samhörighet med människor i Säter trots att de ingår i samma Leader område. LAG byggs upp av människor från hela Leader området och som det ser ut idag i Leader Nedre Dalälven så har projekt och LAG inte så mycket med varandra att göra. Detta upplever flera projekt som att de inte är en lokal representation utan att det lokala i utvecklingsprojekten skapas när människor knyts samman i bygden, inte över området Nedre Dalälven.

”Just i dom här projekten som det blir lokalt, inte i LAG. ” Irina, Leader-aktiv kvinna.

För att skapa mening och i längden en lokal gemenskap som mervärde av Leaderprojekt så är det viktigt att det finns en lokal förankring av projekten. Detta eftersom det är det lokala samhället som vet var det behövs projekt för att stimulera utveckling och i längden mervärden som mening, stärkt lokal identitet och gemenskap. Om det inte upplevs som att det lokala representeras i LAG så uppfyller inte EU sin egen idé om vad Leader syftar till, dvs. att låta det lokala förvalta pengar ur EU:s fonder. EUs grundtanke med att ha ett LAG är att lokala representanter från ett område ska bidra med kompetens och kunskap om det lokala vid beslut av utvecklingsprojekt. Genom att Sverige generellt har större Leaderområden än övriga Europa så riskerar Sverige att gå miste om känslan av en lokal representation i LAG då områdena upplevs förstora gentemot de lokala i utvecklingsprojekten. De som bedriver projekten upplever att det är de som står för det lokala i Leadermetoden och inte LAG för att området känns för stort. Genom att driva på utvecklingen till större Leaderområden i Sverige riskerar mervärden som mening att få svårare att utvecklas då det blir en upplevd osäker lokal förankring i hela Leaderområdet.

6. Leader som verksamhetsskapare

–"Ingen orkar dra lasset själv. Jag tror sådana här projekt och samarbeten i projekt är avgörande för landsbygdsutveckling, vad det nu än är för något."

Verksamheter på landsbygden kan innebära många olika saker, allt ifrån offentliga verksamheter som skolor, till ideella verksamheter som idrottsföreningar och näringslivsverksamheter som lanthandlar. Att det finns verksamheter på landsbygden uttryckte alla intervjuade i denna uppsats som en mycket viktig faktor för landsbygdens överlevnad och möjliga utveckling. Liepins (2000) beskriver fyra dimensioner för lokal gemenskap varav en av dessa är praktik. Praktiken av lokal gemenskap kan förstås som objekt och processer som hjälper till att förstå hur människor väljer att leva sina liv i den lokala gemenskapen formellt och informellt, genom aktiviteter och relationer. Verksamheter på landsbygden är ett sätt att förstå den lokala gemenskapens praktik. Det är här människor samlas och lever sina liv.

Verksamheter och företag på landsbygden är ofta av mindre karaktär och Ann-Kristin, som är aktiv i ett Leaderprojekt, menar att det är svårt för mindre verksamheter att skapa det där extra i en bygd som leder till nya idéer och utveckling. De har fullt upp med att sköta sina egna verksamheter och Ann-Kristin tror att betydelsen av Leaderprojekt och projekt på landsbygden är avgörande för landsbygdsutveckling.

"Ingen orkar dra lasset själv. Jag tror sådana här projekt och samarbeten i projekt är avgörande för landsbygdsutveckling, vad det nu än är för något." Ann-Kristin, Leader-aktiv kvinna.

Mats har en förhoppning om att kanotledsprojektet i Tierp kommer att öppna upp nya möjligheter för nya näringslivsverksamheter längs Tämnrån. Det finns förhoppningar om någon kiosk, kanotuthyrning, eventföretag och kanske att någon form av övernattningsmöjlighet öppnar i Tierp, som för närvarande saknar detta.. Mats liksom Ann-Kristin pekar på att det är svårt att dra lasset själv för den typ av verksamheter på landsbygden som öppnar upp möjligheter för nya verksamheter och samarbeten. Att ett Leaderprojekt går in och finansierar någon som kan hålla i ett projekt som öppnar upp möjligheten för fler verksamheter att spinna vidare från projektet, som förhoppningen är vid Tämnrån, upplever flera intervjuade som en viktig faktor för utveckling. I Säters så har ett Leaderprojekt kring ett turisttåg skapats vid namn Turis. Det finns en förhoppning och hårt arbete bakom att få Turis att bli en fast verksamhet efter Leaderprojektets slut. Ann-Kristin pekar på att det krävs mycket hårt jobb från ett projekts sida för att göra en långsiktig verkan i en bygd och att det gäller att ha en lång sikt i planeringen för att ett projekt ska lyckas med att bli en verksamhet eller skapa verksamheter som ringar på vattnet. Det gäller att ta tillvara på det som projektet skapar i form av idéer, relationer, kreativitet och samarbete menar flera intervjuade projekt.

Det blir en positiv stämning i bygden när det händer någonting och det går att läsa någonting positivt i tidningen istället för bara negativa saker, säger Sandra i sin intervju. Om människor i bygden ser att det händer saker så skapar det en annan stämning som påverkar möjligheter för att driva olika typer av verksamheter. I en näringslivsundersökning inriktad på företag i Älvkarleby tror Sandra att nedgången i hur företagen upplevde företagsklimatet mellan två Leaderperioder beror just på att det inte bedrevs några Leaderprojekt då. Att den möjlighet som ett utvecklingsprojekt innebär för en ett lokalt samhälle och den lokala gemenskapen är

viktig för hur människorna i det lokala samhället upplever hur det är att bo och verka i bygden. Vilket i sin tur påverkar företagsklimatet i en bygd då Leaderprojekt tycks ha en positiv inverkan på hur företag och verksamheter upplever möjligheterna i bygden.

”Det är klart att den skapar ju... hela den investeringen där skapar ju väldigt stor framtidstro för... den betyder ju jättemycket för den bygden och för dom evenemang som man ordnar där.” Charlotta, Verksamhetsledare Leader Nedre Dalälven 3.

Charlotta, verksamhetsledaren för Leader Nedre Dalälven, pekar också på liknande erfarenheter i sitt tidigare Leaderområde, Mälardalen, där förra programperioden av Leader påverkade stämningen och uppkomsten av verksamheter på ett positivt sätt. Leaderprojekt hjälpte till att stimulera till nya verksamheter då en positiv stämning och lokal gemenskap någonstans gjorde att folk trodde mer på sin bygd och vågade satsa på utvidgade eller nya verksamheter. Att någon sätter upp en ny brygga och städar upp badplatsen eller gör en paviljong kan leda till oväntade effekter menar Charlotta för att människorna i den lokala bygden skaffar nya relationer, samarbetar och söker finansiering på ett nytt sätt som hjälper till för nya projekt i framtiden. Det är det som är Leaders styrka menar Charlotta, att tillsynes små och enkla projekt leder till nya större saker i framtiden och att det skapas en framtidstro i bygden.

” [...]om jag skrev att jag ska få fyra nya butiker och så kommer det bara två, då är frågan har jag misslyckats med det här projektet då? Nej det behöver det inte vara. För att dom mjuka värdena kan på sikt ge så mycket så att dom här två butikerna vi inte fick in kanske blir fem om ett år eller två. Det ska man vara medveten om att det kan ge ringar på vattnet till typ övriga kommunen som man säger på sikt men det behöver det inom den här tiden som projektet håller på. Men att man har lyft någonting och man har startat någon liten eld någonstans som blommar ut” Nina, Leader-aktiv kvinna.

Som Nina säger i citatet ovan så betyder de mjuka omätbara värdena mycket för att på lång sikt skapa nya verksamheter. Att som Nina säger lyfta någonting eller att en liten eld blommar upp är det som behövs för att människor ska våga etablera eller utöka sina verksamheter på landsbygden. Därför är det viktigt att stimulera till dessa mjuka värden när en utveckling på landsbygden vill skapas. Där spelar mervärden och synergieffekter som nya relationer, samarbeten och en positiv stämning en roll i att sprida nya verksamheter i en kommun som Nina menar när hon säger ringar på vattnet.

”Vad kan jag rimligen åstadkomma på så här kort tid, för mig är det mjuka värden [...]. Men mycket att få människor att vilja vara med på tåget liksom”. Nina, Leader-aktiv kvinna.

Genom att få med människor i redan existerande verksamheter och människor som potentiellt kan starta nya verksamheter att vara med och utveckla en bygd menar Nina är det hon kan åstadkomma under projektets gång. Det är också de mjuka värdena som kommer att ha effekt under längst tid menar Nina.

”Ser man nu att det här om ett år att kan stå på egna ben som är tanken. Då tror jag också att andra kommer förstå att herregud det finns möjligheter att göra saker. Man behöver inte sätta sig ned och tycka synd om sig själv bara för att verkligheten har förändrats, det går att göra grejer. Det tror jag att sådana här exempel kan vara bra för, för fortsättningen.” Bengt, Leader-aktiv man.

Bengt tror att Leaderprojekt som är framgångsrika på lång sikt och har etablerat sig i bygden väl är viktiga exempel för att visa att det går att starta framgångsrika verksamheter. Om

projektet hörs och syns i bygden och får in fler människor och företag som engagerar sig så blir det en positiv anda som sprids i bygden menar Bengt och Ann-Kristin. När deras turisttåg Turis åker längs gatorna i Säter så ler och skrattar alla säger Ann-Kristin. Nils märker en liknande effekt när projektet är ute och pratar med fotbollsföreningar i Leaderområdet. Det tänds en annan glöd hos människor och fler idéer kommer fram. Det växer enligt Nils ett helt annat engagemang tack vare att projektet funnits till än innan. Många projekt i uppsatsens intervjustudie upplever att projekten bidrar till att sprida en positiv anda i sina bygder och med det en framtidstro då det händer någonting nytt i bygden.

”Man får igång vissa att... alla får man ju inte igång. Men när dom kommer ut sen så märks de att det tänds till i ögonen å då kommer dom ju på vissa idéer. [...] och det är tack vare projektet måste man säga” Nils, Leader-aktiv man.

I Leader Nedre Dalälvens utvärdering för programperioden 2008–2014 visar resultaten att det har skapats många verksamheter som ett resultat av Leaders verksamhet. Det är dock svårt att peka på hur långsiktiga dessa verksamheter är utanför projektens verkansperiod. (Leader Nedre Dalälven, 2015). I utvärderingen av axel 4 i Leader-programmet så visar det att Leader passar för småskaliga verksamheter då det hade en positiv effekt på sysselsättning (svårt att kvantifiera och mäta långsiktiga effekter), antal besökare och lokal produktion (Waldenström, 2010). Andra utvärderingar av Leaderområden visar också att Leader hjälper till att stimulera till verksamheter men att det är svårt att peka på hur långsiktigt hållbara dessa verksamheter är (Gunnarsdotter & Käll, 2014 a, Gunnarsdotter & Käll, 2014 b). Charlotta har erfarenheter från sitt tidigare Leaderområde att verksamheter som har en bättre utsikt att leva kvar är sådana som är kopplade till fysiska platser som exempelvis byggnationen av ett hus. Sedan tror Charlotta att Leader spelar en stor roll för att underlätta arbetet med att skapa nya verksamheter i framtiden genom att det skapas många kontaktytor när det bedrivs ett Leaderprojekt i en bygd och att många av dessa nätverk som skapas sedan lever kvar.

”Det kan ju vara så olika...det kan ju vara en fysisk investering, en fysisk mötesplats på något sätt som man gjorde för länge sedan som lever kvar å används och utvecklas. Sen kan det ju vara den här känslan av någonting som man började väldigt enkelt liksom med nån... egentligen ville man ha en brygga och sedan så blev det liksom att en hel bygd levde upp. Det finns väldigt många exempel på det.” Charlotta, Verksamhetsledare Leader Nedre Dalälven 3.

Genom att skapa mening (vilket togs upp i kapitel 5) och använda denna mening till att stimulera till nya verksamheter som i sin tur skapar en mer attraktiv plats att bo på är ett sätt att förstå hur Leaderprojekt fungerar på en lokal plats. Det blir någonting som bryter de vanliga aktiviteterna i vardagen och blir någonting nytt att bygga utifrån i samhället. Det hjälper till att föra samman människor och skapa gemensamma mål, vilket flera informanter uttryckt som en viktig del för att utveckla landsbygden. Alltså påverkar verksamheterna eller praktiken (enligt Liepins, 2000) hur den lokala gemenskapen uppfattas av människorna i bygden. Den lokala gemenskapen stärks där av Leader och kan förstås som ett sätt att användas för att lyckas med att utveckla en bygd genom att förstå drivkrafterna. Enligt Liepins (2000) är det som hjälper till att skapa mening och praktik i en bygd det som leder till en lokal gemenskap.

7. Leader som plats- och strukturskapare

‐Får man mycket positivt så ger man ju mycket positivt, så är det ju. Sitter man hemma och bara pratar då blir det ju negativt‐

Mötesplatser eller samlingsplatser kan innebära många saker i olika sammanhang. Grunden till mötesplatser är behovet av att ha en plats att mötas på, människor emellan. Denna plats kan vara mer formell eller informell. Ibland är mötesplatsen ett mötesrum och ibland är det den lokala mataffären. Mötesplatser är enligt Leipins (2000) ett uttryck för plats och struktur. Under denna uppsats intervjustudie har det framkommit att det finns ett behov av mötesplatser och samlingsplatser på landsbygden. Behoven kan se olika ut och tillgodoses genom olika typer av projekt. Det finns både ett behov av fysiska mötesplatser men även att en platskänsla av plats skapas som saknats tidigare.

Leader skapar mötesplatser genom sina utvecklingsprojekt på olika sätt. Ibland är behovet tydligt av en mötesplats redan från början och det är själva projektets syfte, medan det andra gånger framkommer ett behov av mötesplatser inom projekt som har ett annat huvudsyfte. Ibland behövs det ett gemensamt kansli, ett allaktivitetshus eller en kreativ plats där människor kan samlas och utbyta idéer för bygdens utveckling.

Exempel på projekt där behovet av en mötesplats framkommit under projektets gång är ett projekt Turis i Säter. Där har det bildats en projektgrupp kring tåget som träffas regelbundet och diskuterar vad som är möjligt att göra med tåget och olika event kring det. Denna grupp består bland annat av projektledarna för Turis och näringslivet i Säter. Projektet har blivit en mötesplats för olika aktörer inom Säters näringsliv vilket skapar en positiv anda där det händer mycket med kreativa arrangemang som exempelvis Halloweenevent.

‐Men om det är projektet som har skapat det eller om det är att vi faktiskt regelbundet ses, alla aktörer i centrala Säter...‐ Ann-Kristin, Leader-aktiv kvinna.

Ann-Kristin pratar om den positiva andan i Säter som börjar komma fram sedan tåget kommit till Säter och att det sätter igång andra engagemang i bygden. Ann-Kristin uttrycker en osäkerhet om det faktiskt är tåget i sig eller att det beror på att näringslivet i centrala Säter träffas regelbundet och pratar kring sin bygd. Det visar på att projektet, även om det inte var huvudsyftet, har skapat en plats och struktur för näringslivet att framföra kreativa idéer för att utveckla centrum i sin bygd. Projektet har därför fyllt behovet av en mötesplats som näringslivet i Säter inte visste att de behövde innan projektet startade. Det är både en fysisk mötesplats på så sätt att aktörerna i Säters näringsliv träffas regelbundet, men det skapas även en känsla av plats då det engagemang som kommer upp i bygden bygger upp Säters identitet som ort. Ann-Kristin säger att när tåget kommer på stan så skrattar alla och ler och när tåget börjar köras i omkringliggande kommuner tycker Säterborna att det är deras grej. Det har skapats en identitet och känsla av plats tack vare projektets insatser i lokalsamhället.

‐Kanske är det så att vi har lärt oss att i dom här samverkansformerna som har byggts upp så kommer det upp sådana här grejer‐ Ann-Kristin, Leader-aktiv kvinna.

Ann-Kristin uttrycker här att projektet vilket fungerar som en mötesplats för näringslivet i Säter har blivit en viktig plattform för samverkan aktörerna emellan vilket påverkar deras engagemang för kreativa events i Säter. Utan mötesplatsen som projektet har blivit så hade

dessas samverkansformer troligtvis inte uppstått som det ser ut i dag. Dessa samarbeten aktörer emellan betyder mycket för bygdens utveckling då många nya aktiviteter tillkommit, som ett stort Halloween event och en författarkväll med turisttåget. Ann-Kristin menar att det säkert har funnits ett engagemang förut från näringslivet i Säter men då de flesta är småföretagare orkar ingen dra lasset självt. Denna mötesplats som projektet utgör spelar en avgörande roll, då en ny samverkansform växt fram som gör att fler jobbar tillsammans och delar på "lasset".

"Det är en nod på något sätt som det snurrar lite runt omkring som det kan komma in alla möjliga saker" Bengt, Leader-aktiv man.

Detta citat vittnar om att Leaderprojektet blir en samlingspunkt för människor att komma med idéer och tankar för sin bygd oavsett vad det är för någonting. Projektet kring Turisttåget i Säter är uppskattat av människor i Säter och som tidigare nämnts i denna uppsats så har det skapat någon slags lokal identitet när tåget kommer. Detta projekt skapar flera mervärden som exempelvis en blogg där en barnmorska på sin fritid skriver om Turis som en person och tågets tankar om saker och ting. Projektet kommer troligtvis att underlätta trafiksituationen i Säterdalen där det är en mycket brant backe ned till dalen där många aktiviteter i Säter äger rum på sommarhalvåret och där finns det inte många parkeringsplatser. Turis kommer troligtvis att köra turer ned dit så att människor slipper gå upp och ned för backen till dalen och underlätta den pressade trafiksituationen där. Flera andra exempel finns också på olika mervärdena som skapats kring tåget som gemensam nämnare men det har blivit en mötesplats där kreativa tankar och idéer kan ta plats och verka för att utveckla Säter.

Ett liknande exempel som i Säter kring projekt som blir till en mötesplats för kreativa idéer för bygden återfinns i Hedesunda där det finns ett Leaderprojektet kring att projektera och ta fram en finansiell plan för ett allaktivitetshus. Kring allaktivitetshuset har det bildats en projektgrupp med engagerade Hedesundabor från olika föreningar, näringsliv och privatpersoner. Krister uttryckte följande kring arbetet i gruppen:

"Det här är ju saker som sker när vi ändå sitter och jobbar i projektet som inte direkt i huset kanske så men det ger ju synergier som du säger genom att vi träffas. Å då bara genom att vi träffas regelbundet och jobbar med projektet så kommer det upp massor med olika saker som inte direkt är knutet till själva byggnaden men som gynnar säkert idéer som dyker upp i bygden som kan bli verklighet." Krister, Leader-aktiv man.

Att gruppen träffas med engagerade människor för bygden innebär att fler idéer för bygden framkommer och samarbeten växer fram. Ett av dessa mervärden som Krister pratar om i intervjun är att en kvinna som driver ett Bed & Breakfast och ett holländskt par som driver en camping har hittat ett samarbete kring gästnätter om överbeläggningar sker på det ena eller andra stället. Det har också pratats om att det finns en gammal turistkarta och cykelkarta för Hedesunda och att projektgruppen borde ta fram dessa igen för att gynna turistnäringen i Hedesunda. Genom att dessa saker har tagits upp i projektgruppen har det börjat pratas om att det i allaktivitetshuset kanske ska finnas en plats för en turistbyrå, vilket saknas i Hedesunda idag. Genom att projektet har blivit en mötesplats för engagerade i Hedesunda pratar de om andra idéer som i sin tur skapar mervärden och synergier som utvecklar bygden. Det har genom Leaderprojektet skapats en plats och struktur i bygden för engagemang och samarbeten att växa utifrån. Det stärker mening och praktik vilket leder till en lokal gemenskap.

Mats uttrycker att Leaderprojektet blir som en plattform för människor att arbeta utifrån med sina idéer och engagemang. Vilket i slutändan leder till mycket positivt för bygdens utveckling och människorna som bor där.

”Så åter igen med hjälp av Leader så skapar vi en plattform.” Mats, Leader-aktiv man.

Projekten blir plattformar för möten eller så kallade mötesplatser för människor vilket Mats menar leder till mycket positivt för en bygd då människor hittar ett gemensamt mål att arbeta utifrån. Detta menar Mats hjälper till att bryta ned den bruksmentalitet som finns i Tierp då det är många små bygder som är äldre bruksorter vilket skapar en viss mentalitet i samhället. Leder projekt menar Mats bidrar till att bryta ned dessa negativa mentaliteter och skapa gemensamma målbilder för bygderna att arbeta utifrån. Nina och Tina uttrycker likande erfarenheter och förhoppningar om sitt projekt från Köping till Kärna i Tierp, att det ska bryta ned den bruksmentalitet som finns mellan småorterna och att Tierp ska kännas mer som en sammanhängande ort. Utan projektet som en mötesplats menar Mats att det inte hade skett denna överbyggande effekt då det både skapar ett gemensamt mål och människor från olika bygder i kommunen måste börja arbeta tillsammans och skapa nya samarbeten kring en kanotled i Tierp. Detta Menar Mats också leder till att en mening skapas i bygden i längden då engagemanget får en riktning och folk kommer samman och arbetar tillsammans. Nina påpekar samma sak att Leaderprojektet skapar en mötesplats för människor att arbeta utifrån vilket börjar ändra på gamla bruksmentaliteter runt om i Tierp.

”Får man mycket positivt så ger man ju mycket positivt, så är det ju, sitter man hemma och bara pratar då blir det ju negativt” Nina Leader-aktiv kvinna.

Att folk möts och arbetar tillsammans gynnar bygden istället för att den gamla bruksmentaliteten som finns i Tierp som Nina menar bara leder till negativt prat hemma i kökssoffan. Att ge uttryck för det engagemang som många lägger ned på den negativa biten idag menar Nina skulle betyda mycket om människor gav mer positivt. Projektet som Nina driver handlar om att utarbeta en centrumplan som är förankrad hos Tierpborna. Projektet är i sin uppstartsfas men har skapat en referensgrupp som Tierpbor från olika sektorer är med i och pratar om hur de ska utveckla centrum i Tierp. Nina menar precis som i citatet att projektet har skapat en mötesplats där människors engagemang vänds till det positiva då de träffas och pratar om vad de kan göra för att förbättra saker i bygden istället för att sitta hemma och prata negativt om bygden.

Flera projektledare har pratat i intervjuerna om hur stor betydelse en projektledare eller spindel i nätet kan betyda för en bygds utveckling. Att ha en person som har tid att dra i trådar, anordna möten, informera, hålla i ekonomin m.m. menar Nils och Irina är någonting som kan lyfta en bygd och är en styrka i Leaderprojekt.

”Det blomstrar ju på något sätt när dom börjar med det här i det här tänket... som ett kansli, som en kanslist kanske och en vaktmästare å kontakt med kommuner.” Nils, Leader-aktiv man.

Nils uttrycker i citatet att en mötesplats där det finns en fast anställd kan betyda mycket för en bygd och sättet de tänker kring sitt engagemang. Nils har tidigare varit med och byggt upp ett kansli för en fotbollsförening på landsbygden och tycker att det lyfter hela bygden när det finns ett ställe som alltid är öppet och folk kan komma dit och ställa frågor. Kansliet behöver i längden inte kosta föreningen någonting om de erbjuder tjänster till företag och andra föreningar exempelvis med ekonomi eller hjälp med ansökningar. Nils menar att hans roll i

Leaderprojektet bli någonting likande då han kan hjälpa till med ansökningar och lära ut sättet att tänka kring hur man kan driva en förening mer effektivt. Att det finns en person som jobbar med att hjälpa till med ansökningar eller finns där och svarar på frågor menar Nils betyder mycket för att hjälpa föreningar att investera i sina verksamheter och få den ideella tiden att räcka till. Nils hjälpte i sitt Leaderprojekt en förening med att ansöka om tillstånd för att byta rören i föreningslokalen. De hade försökt skriva på ansökan länge men hade fastnat på grund av kunskap och tidsbrist. Det fanns ingen som hann sätta sig in i det helt och då hjälpte Nils till att skriva ansökan vilket var viktigt för den föreningen.

”De dök upp på dom här mötena just behovet av en fysisk lokal, där man kan mötas och ha föreningsmöten och så och behovet av någon sorts spindel i nätet eller samordnare som kan hjälpa föreningar med vad det nu kan vara.” Irina, Leader-aktiv kvinna.

Irina upplever liksom Nils att behovet av en mötesplats på landsbygden som kan inrymma flera olika verksamheter med en anställd projektledare som kan hjälpa till med ansökningar, information, ekonomi med mera är stort. Framtidsfabriken i Örbyhus syftar delvis till att kunna vara en kreativ mötesplats för alla där Irina kan hjälpa till med saker som folk behöver. Ofta behövs det en samordnare för att förankra en vision som finns då någon behöver driva arbetet framåt, lyssna aktivt, överbygga motsättningar, finna kompromisser och se till detaljerna. Projektet har bara kommit igång och det har redan skapat mervärden i form av en ansökan om en vandringsled och en kreativ skaparstund på dagtid för föräldralediga med sina barn.

”Just det här att det blir en neutral plats där folk kan mötas.” Irina, Leader-aktiv kvinna.

Irina menar att öppna platser där folk kan mötas oavsett behov är speciellt viktigt på landsbygden då det inte har lika många anordnade mötesplatser som i staden. En förening kanske inte har en lokal att ha möten i och det tar kanske emot att ha föreningsmöten hemma hos en själv menar Irina. Eller att många föräldrar har uttryckt en stor uppskattning för de kreativa skaparstunder som finns hos Framtidsfabriken för att föräldrarna känner sig mer avslappnade och närvarande med sina barn för att det inte blir stökigt hemma. När de är hos Framtidsfabriken på skaparkvällar så får de tid med barnen utan oro för stök samtidigt som de uppskattar att de får chansen att träffa andra föräldrar och prata.

Genom Leaderprojekt i denna intervjustudie så skapas det ofta platser och struktur för människor att kunna träffas och utöva sin praktik och mening. Det skapas alltså en lokal gemenskap i Leader Nedre Dalälvens olika kommuner och orter som Leaders mervärde och synergieffekter. De värden som Leaderprojekt skapar på orterna i Nedre Dalälven är mening, praktik, platser och struktur vilket bygger upp den lokala gemenskapen enligt Liepins (2000). Det skapas alltså de fyra dimensionerna människor, mening, praktik, plats och struktur enligt Liepins (2000) teori om lokal gemenskap. De mervärden och synergieffekter som Leaderprojekt hjälper till att skapa stärker dessa fyra dimensioner vilket gör att det skapas en starkt lokal gemenskap i bygderna. Dessa värden hjälper också till att uppfylla Leader Nedre Dalälvens mål att skapa ett attraktivt område. De olika mervärden och synergieffekter som skapas hjälper till att skapa attraktiva orter genom att roliga aktiviteter, nya samarbeten, mötesplatser med flera skapas genom Leaders utvecklingsprojekt. När människor samlas i fungerande grupper eller arbetsgrupper menar Dhalkwist (2004) att det skapas synergieffekter då gruppen kan åstadkomma mer tillsammans än enskilda människor var för sig. Leader verkar underlätta för synergieffekter att uppkomma då det enligt Liepins (2000) teori om lokal gemenskap skapas platser och strukturer för grupper att mötas i bygderna vilket också

stärker den lokala gemenskapen när människor arbetar tillsammans mot gemensamma mål. Detta hjälper även till att bidra till Leader Nedre Dalälvens mål om att skapa livskraftiga verksamheter. Om människor trivs där de bor tror Krister att de är mer benägna att satsa på redan befintliga verksamheter eller starta nya verksamheter. Om Leaderprojekt i längden skapar livskraftiga verksamheter är svårt att säga utifrån denna intervjustudie. Andra utvärderingar som har gjorts av tidigare programperioder av Leader visar att (Waldenström, 2010; Gunnarsdotter & Käll, 2014;a; Gunnarsdotter & Käll, 2014;b) det är svårt att skapa livskraftiga verksamheter och hållbara jobb i längden.

Det som kan sägas vara Leaders styrka denna programperiod utifrån studien på Leader Nedre Dalälven är att det bidrar till att skapa ett attraktivt område då Leader tillför resurser som exempelvis pengar och tid vilket hjälper till att få landsbygden att leva. Genom att det skapas en lokal gemenskap när det pågår Leaderprojekt i en bygd hjälper det till att skapa nya saker som händer i de lokala orterna då människor träffas och en positiv stämning sprids vilket verkar gynna engagemang. Dessa två citat får avsluta dessa tre kapitel som handlar om hur Leader skapar en lokal gemenskap då de illustrerar de omätbara hos Leaderprojekt som bygger upp en levande landsbygd. Kapitlet efter detta kommer att presentera ett motsatsförhållande till Leaders byråkrati.

”Det blir ringar på vattnet hela vägen” Nils, Leader-aktiv man.

”De var ju där Leader och alla dom här EU bidragen har jättestor betydelse, för att få landsbygden levande.” Erik, Leadera-ktiv man.

8. Leaders byråkratiska baksida

– "Det knäcker folk också"

Förutom alla positiva värden som Leader som metod hjälper till att skapa genom sina utvecklingsprojekt så finns det den byråkratiska baksidan.

"Det knäcker folk också" Nils, Leader-aktiv man.

Nils syftar i citatet på vad det gör med människor att arbeta med Leader som metod som den ser ut idag. Åsikten finns hos projektledare, sökande, handläggare och verksamhetsledare både inom Leader Nedre Dalälven och andra Leaderområden i tidigare programperioder (Waldenström & Larsson, 2011; Waldenström, 2010). I citatet ovan pratade Nils om en uppskattad handläggare på Leader Nedre Dalälven som blev sjukskriven på grund av sitt arbete och den tidigare verksamhetsledaren för Leader Nedre Dalälven. Den tidigare verksamhetsledaren slutade som verksamhetsledare och bytte jobb för att komma bort från stressen som Leader bidrog till. Alla 12 intervjuade projektaktiva och en verksamhetsledare har nämnt hur tungrott det är att driva ett Leaderprojekt administrativt med ansökan, delutbetalningar och slutrapport. Nästan alla projektaktiva har drivit olika typer av projekt tidigare både privat och professionellt. Alla har uttryckt svårigheten att arbeta med Leaders byråkrati eller hur lång tid det tar att arbeta med systemet. Vissa av de projektaktiva har professionell erfarenhet av att arbeta med EU och EU-bidrag och tycker trots detta att Leader är svårt att jobba med, speciellt i ansökningsstadiet.

"Det känns ju som att stå inför en vägg när man börjar, sen så tar man sig igenom den då, sakta men säkert." Erik, Leader-aktiv man.

Vissa har tidigare erfarenhet av att driva eller vara delaktiga i Leader projekt och tycker att det omgärdas av en svår byråkrati. Erik som upplever Leader ansökan denna programperiod som en vägg har tidigare professionell erfarenhet inom sitt yrkesliv att söka EU-bidrag. Trots den svåra byråkratin har folk kommit tillbaka till Leader som metod vilket trots allt vittnar om att Leader är en bra metod för att bedriva utveckling på mindre orter och landsbygden (Waldenström & Larsson, 2011 och Waldenström, 2010). Eller så är det en effekt av att det är ett av de få alternativ som finns för finansiering av landsbygdsutveckling idag.

Många projektaktiva uttrycker i intervjuerna en oro för att landsbygden inte får de pengar de är berättigade (pengar avsatta till landsbygdsutveckling från EU genom LLU) till för utveckling, då många är rädda för att söka Leaderprojekt på grund av den tid det tar, för lite resurser eller straffavgifter eller att byråkratin tar för mycket från landsbygden. Dessa citat ger uttryck för denna oro.

"Dom pengarna ska ju användas till landsbygden. [...] Det tycker jag inte att det görs riktigt". Nils, Leader-aktiv man.

"Det är hinder för landsbygden att få ut sina pengar, det är ju landsbygdspengar kan jag tycka. Så det är inte bra". Nils, Leader-aktiv man.

Det Nils syftar på i citaten är att Leader är ett program som är till för att förvalta landsbygdens pengar via lokala krafter på landsbygden och i mindre orter. Nils anser att som systemet ser ut idag får inte landsbygden ut de pengar som de är berättigade till då Leader som system är för byråkratiskt så att det begränsar människor som har möjlighet att ansöka om

utvecklingsprojekt. De krävs enligt flera projekt resurser i form av kunskap, pengar men framförallt tid vilket är svårt för ideella föreningar att avvara från ordinarie verksamhet. Det hänger då också på människors engagemang att orka lägga ned mycket tid på en ansökan menar Nils. Nils är rädd att för mycket pengar inom Leader går till byråkratin. Han anser att Leaderkontoret i Gysinge gör ett bra jobb med att exempelvis hjälpa till med ansökningar och frågor. Problemet som Nils upplever ligger främst hos jordbruksverket då deras kompletteringskrav på ansökan, sena utbetalningar och omständliga datorsystem är faktorer som gör att mer pengar än nödvändigt läggs på den byråkratiska strukturen inom Leader. Det är inte bara Nils som upplever detta som ett problem och att stora delar av det ligger hos Jordbruksverket i dagens läge.

”Men det som är problemet är inte Gysinge utan det är ju Jönköping om man säger så.” Ove, Leader-aktiv man.

Ove, Sandra och Bengt uttrycker en irritation över att deras ansökningar, kompletteringar och delutbetalningar måste möta Jordbruksverkets tidskrav, medan jordbruksverket ibland är upp till fyra månader sena med sina utbetalningar till projekten. Ove säger att det är tufft för hans hembygdsförening att ligga ute med pengar vilket har skapat likviditetsproblem i föreningen. Charlotta, Verksamhetsledaren på Leader Nedre Dalälven, upplevde likande problematik i sitt tidigare Leaderområde under förra programperioden då många föreningar fick likviditetsproblem. Kontoret i Gysinge upplevs som en positiv del av Leader som verksamhet från utvecklingsprojektens sida. Om den klassiska uppdelningen vi och dom skulle användas inom Leader som verksamhet utifrån denna intervjustudie så skulle projekten klassa kontoret i Gysinge som en del av viet och Jordbruksverket och EU som de andra som är gruppens motståndare.

Det finns alltså från projektens sida en social tillit till Leaderkontoret som verksamhet medan det finns en mindre social tillit till Jordbruksverket och EU som verksamhet. När projekten under intervjuerna har pratat om Leaders byråkrati finns det inget projekt som inte tycker att det ska finnas någon byråkrati eller struktur över huvud taget. När projekten pratar om att de upplever Leaders byråkrati som någonting negativt är det för att den i deras ögon blir för tungt att jobba med. De upplever en skillnad mellan Leaders mål som verksamhet, vilket är att låta de lokala krafterna förvalta pengarna där de bäst behövs i de lokala orterna, och deras handlingar vilket är att kontrollera alla aspekter av systemet. Projekten upplever att EU och jordbruksverket då de genom sin styrning inte visar någon tillit till att den lokala nivån faktiskt gör vad de säger att de ska göra i sina projekt. Det är klart att det måste finnas en styrning och kontroll av att pengarna går till rätt saker, men det väger för tungt på det byråkratiska idag menar Nils. Det ska inte vara för lätt att få ett projekt beviljat för mycket pengar men det ska inte heller vara så svårt att det motverkar hela syftet med verksamheten menar Nils.

”Sen är ju det en väldigt speciell värld Leader, både fascinerande och lite jobbigt... kan det va. Å jag ska ju propagera ute hos föreningarna att dom ska söka Leader och allt möjligt men. Å det kan nästan ta emot kan jag tycka ibland för det är för drygt för en liten förening att söka Leader stöd alltså... det är för bökigt. Det tar så otroligt med tid... nu kan ju jag göra ett för jag är anställd här med det och de är ju fantastiskt. Men alltså en liten förening, jag vet inte hur det ska gå till. Det är så tidskrävande och jobbkrävande så att det... det är en miss med Leader tycker jag, att det utesluter så många. Det är faktiskt ett fel som jag ser hela tiden... dom har knappt hört talas om... dom bryr sig inte om Leader helt enkelt ute hos föreningarna, dom vet inte vad det är i stort sätt fast dom bor på landsbygden.” Nils, Leader-aktiv man.

Nils uttrycker i citatet ovan en motvilja att rekommendera Leadermetoden till föreningar för att han tycker att det är för tids och arbetskrävande för en liten ideell förening att kunna söka Leader-pengar. Nils menar också att denna faktor gör att många föreningar inte bryr sig om att söka Leader-pengar. Den resurskrävande effekten i form av arbete och tid gör enligt Nils att många utesluts att ens söka pengar. Krister stödjer också denna tanke då hans projektgrupp upplevde stora problem i början av sin projektansökan med att bara kunna ansöka för att det krävs rätt person som har bankid och den ska ha en fullmakt också. Bara det faktum att personer som vill ansöka om Leader och jordbruksstöd måste ha datorvana utesluter många äldre människor menar Lars och många personer som har tid att vara engagerade i föreningar är äldre.

”Fångar man upp det intresse som verkligen finns så det inte bara är administratörerna som lyckas komma fram.” Gunnar, Leader-aktiv man.

Gunnar liksom Nils är rädd att det bara är de människor som är bra på att administrera som lyckas komma in i Leader som metod. De tror att vissa projektidéer som människor i de lokala samhällena har försvinner för att folk skräms bort av Leaders tunga administration. Gunnar tycker att det vore en bra ide att sänka kraven för ansökan i början så att fler projekt kommer in till LAG och att man väljer bra projekt där ifrån och kompletterar ansökningarna i ett senare stadium. Att det finns en möjlighet med paraplycheckar för mindre projekt som i tidigare programperiod tror Nils skulle vara en bra ide. Charlotta verksamhetsledaren från Leader Nedre Dalälven tycker också att paraplycheckar för Leader är en bra ide då hon tycker att denna programperiod tappat de småskaliga projekten som ofta betyder mycket för en mindre ort. Hon tror också att det denna period generellt har varit färre projekt som ansökt om Leader pengar än tidigare perioder.

”Man har en verksamhet som är så svår att komma in i så att man inte får tillräckligt många intresserade.” Erik, Leader-aktiv man.

Om Leader som verksamhet är så svår att komma in i som många projekt upplever så missar EU målen med Leader som verksamhet. Lyckas inte Leader locka lokala krafter som vill hjälpa till att utveckla sin bygd med nya idéer så finns det inga lokala krafter som kan förvalta pengarna i fonderna och systemet börjar falla isär. Charlotta upplever också att det är svårare för projekten i början då de ska ansöka om pengar, sedan rullar det på lättare.

”Den där tröskeln att faktiskt söka det är den som liksom på något sätt har känts mycket svårare [...]”. Charlotta, Verksamhetsledare Leader Nedre Dalälven 3.

Lars har inga tidigare erfarenheter av administrativt arbete innan sitt första Leaderprojekt utan är lantbrukare i grunden. Lars tänkte ge upp om sitt projekt denna programperiod av Leader för att han upplevde det för svårt och tidskrävande med alla papper.

”Ja då fick jag papper där jag skulle fylla i ännu mer än i själva ansökan. Å jag tyckte att det där nej...nej... jag skiter i det här. Den tid som det tar och hålla på med dom här papperen, kan vi åka upp...åå...och fixa till det där däruppe utan projektmedel. Eller ja projektmedel vi får väl satsa lite själva då och göra arbete, istället för å ta bort tid och sitta å fylla i papper.” Lars, Leader-aktiv man.

Den arbetskrävande och tidskrävande byråkratin från Leader upplevdes av Lars så tung att det inte verkade värt att lägga ned den tid det skulle ta att komplettera ansökan hos jordbruksverket än att satsa arbetet själv. Lars meddelade handläggaren på Leader-kontoret i

Gysinge om att han tänkte lägga ned projektet. Då kontaktade handläggaren Lars och han fick komma till kontoret åtta gånger och få hjälp med att skriva kompletteringarna. Det motverkar vad Leader i sig självt vill uppnå som verksamhet att det ska vara så tungt att de lokala krafterna med idéer inte orkar ansöka. Den byråkrati som byggts upp i systemet för att kontrollera att allt går rätt till i projekten blir för tung så att de människor som Leader riktar sig till inte orkar ansöka om projekten. Systemet visar ingen tillit mellan projekten och de kontrollerande myndigheterna jordbruksverket och EU. I slutändan verkar det kontraproduktivt till Leaders mål som verksamhet. Det kommer alltid att behövas kontroller så att allting går till som det ska och pengarna går till sitt ändamål, men att decentralisera en del av förvaltningen av pengarna och sedan inte lita på att de går till bra projekt gör att människor inte orkar ansöka om pengarna tillslut. Leaders mervärden och synergieffekter i form av den lokala gemenskapen som kan sägas bygga upp den sociala tilliten i ett lokalt samhälle och till Leader Nedre Dalälven står då i kontrast till den minskade sociala tilliten som Leader som system visar gentemot sina utvecklingsprojekt.

”För min del skulle det vara helt omöjligt...åå... att söka någon form av bidrag för att genomföra ett sånt här projekt om det inte fick gå genom Leader då och få hjälp där ifrån. Det skulle vara helt utsiktslöst... jag skulle inte engagera mig liksom...utan det är tack vare deras hjälp å... Sen det här att man har ett bollplank... för dom har ju erfarenhet från massor av andra projekt som inte jag har å jag har ju erfarenheter från mina projekt å kan väl tänka ut en del själv också men likväl så har man många frågor som dyker upp och då...då kan man bli hänvisad till och man kan prata med dom där uppe...så det är bra.”
Lars, Leader-aktiv man.

Lars pratar i citatet om hur viktigt det har varit att ha det lokala Leader kontoret i Gysinge. Att han kan få hjälp från människor som kan systemet och ”skriva i pappren” som Lars uttrycker det möjliggör hans ansökan om pengar. Lars upplever också att det är viktigt att kunna få ett bollplank med människor som har andra erfarenheter än honom för att få en annan ingång i projektet. Han liksom de andra projekten upplever att det alltid går att fråga om hjälp och komma med funderingar till Leader kontoret i Gysinge.

”Dom liksom uttryckte just att det är det vi är till för, så att man inte kände att man var jobbig liksom, utan man kände stödet.” Irina, Leader-aktiv kvinna.

Många projekt har påpekat att de verkligen känner ett stöd och engagemang från Leader kontoret i Gysinge. Detta upplevs som en styrka med Leadermetoden att det finns engagerade människor som det går att vända sig till för att få hjälp med att lyckas med sin ansökan. Det är dock ett sårbart system om det helt beror på enskilda människors engagemang för metoden. Som handläggaren på Leader Nedre Dalälven som blev sjukskriven för att hon handlade alla projekt i början av perioden och hade ett stort engagemang för att projekten skulle antas i LAG. Leader är ämnat som en verksamhet som ska stödja de lokala krafternas idéer så att de som Nina uttrycker det ”kan blomma ut”. Systemet som beskrivs utifrån intervjuerna i denna studie riskerar istället att blåsa ut eldsjälar som engagerar sig för sina lokala orter.

[...] det blir en större distans mellan dom och oss, förut kändes det mer att man gjorde det här tillsammans. Charlotta, Verksamhetsledare Leader Nedre Dalälven 3.

Flera projekt har uttryckt en önskan om att en mer kontinuerlig kontakt med Leader kontoret i Gysinge. Kontakten är ofta väldigt tät under själva ansökningsstadiet och minskar sedan till att projekten sköter sitt och Leader kontoret sitt under projektens gång. Charlotta verksamhetsledaren för Leader Nedre Dalälven upplever också att hon har mindre tid för personlig kontakt med projekten.

”Jag känner nu... det är hemskt när du frågar nu för då jag känner att gud vad man skulle vilja vara närmare projekten...det saknar man ju.” Charlotta, Verksamhetsledare Leader Nedre Dalälven 3.

Charlotta tycker att det är tråkigt att hon inte har så bra inblick i projekten när de är igång med sina utvecklingsprojekt. Förr kunde hon projekten ”utan och innan” och att hon önskar att hon hade den tiden att ha en sådan kontakt och kännedom i denna period också. Charlotta upplever att administrationen denna omgång har varit tung och det tog tid för Leaderkontoret att förenkla och lära sig systemet för projekten. Att mycket av det arbete som förut gjordes via mail eller brev nu genomförs på standardiserade formulär på nätet. Charlotta upplever det som en nackdel då det hämmar kreativiteten för projekten när alla skriver ansökan på samma sätt och att de på Leaderkontoret inte är med och coachar fram idéerna som de gjorde förra omgången. Charlotta menar att bara för att allt dokumenteras noggrant så leder inte det till bra projekt, hon skulle vilja vara mer hands on och ställa frågor till projekten vilket nu görs genom internetformuläret.

”[...] man tappar ju lite grann... själen i det hela om man inte har någon...någon... den här anknytningen på det sättet.” Charlotta, Verksamhetsledare Leader Nedre Dalälven 3.

Projekten uttrycker också en önskan om en tätare kontakt med kontoret. Projekten upplever att det finns en välkomnande känsla där och att det alltid går att ställa frågor. De önskar dock mer mänsklig kontakt under det löpande arbetet.

Det som denna intervjustudie visar är att det råder en diskrepans mellan det EU säger att de vill uppnå med Leader som metod och den praktik som råder inom Leader som system. Förvaltningen av pengarna i de fyra EIS-fonderna decentraliseras i linje med New Public Management till lokala krafter samtidigt som de inte uppvisar en tillit till de lokala krafternas förmåga att faktiskt förvalta pengarna rätt. Leader som metod har i denna studie visat sig producera viktiga värden på gräsrotsnivå som kan beskrivas som en lokal gemenskap som innebär en social tillit på den lokala nivån. Rothstein (2003) menar att social tillit är avgörande för att sociala nätverk inte ska bli exkluderande och att tillit är den viktiga aspekten av socialt kapital. Utan tillit menar Rothstein (2003) att socialt kapital inte kan existera. Enligt Rothstein (2003) är social tillit den anledning som människor väljer att engagera sig ideellt vilket stöds i denna studie då den sociala tilliten som byggs upp på den lokala nivån genom Leaderprojekten leder till ett ökat engagemang i bygderna. I samma system uppvisas en låg social tillit från toppen av systemet då EU och Jordbruksverket kontrollstyr Leader så att de upplevs svårt att jobba med metoden från den lokala nivån. Sverige präglas generellt av en social tillit till myndigheter då medborgarna får vad som utlovas (Rothstein, 2003) och denna tillit bryts ned då Leader upplevs som kontrollstyr och byråkratiskt.

Waldenström (2010) skriver i *Axel 4-Utvärderingen av Leader* att det administrativa sammanhang som LAG verkar inom pekar på kontraproduktiva effekter inom Leader som verksamhet. I utvärderingen så uppmärksammades den administrativa hanteringen, de detaljerade redovisningskraven och verktyg som inte är anpassade till Leader som verksamhet. Enligt Waldenström riskerar de politiska målen att hämmas om en utbredd känsla av att vara misstrodd av myndigheterna existerar. Detta kan på sikt leda till att urholka den sociala tilliten i verksamheten. (Waldenström, 2010). Detta stödjer resultaten i denna intervjustudie att det byråkratiska systemet är tungt att jobba i och att denna övertro på kontroller inom verksamheten leder till en minskad social tillit på sikt till Leader som system och myndigheter. Den sociala tilliten på lokal nivå stärks där emot då det genom Leaders utvecklingsprojekt skapar fyra dimensioner, vilka är människor, praktik, mening, plats och struktur som enligt Leipins stärker den lokala gemenskapen och med det den sociala tilliten.

9. Slutord

Syftet med detta examensarbete är att undersöka Leaders mervärden och synergieffekter i utvecklingsprojekt genom en utvärdering på Leader Nedre Dalälven 3. Resultaten från utvärderingen visar att det genom Leaders utvecklingsprojekt byggs upp en lokal gemenskap som i uppsatsen tolkas enligt Liepins (2000) modell. Den kan tolkas som att mervärden uppstår då mening, praktik, plats och struktur skapas. Dessa aspekter hjälper till att besvara de tre första frågorna. Den stärkta gemenskapen leder till att människor i de lokala orterna får en framtidstro och bygger en starkare social gemenskap. Genom att mervärden i form av stärkt lokal gemenskap och synergieffekter i form av stärkta samarbeten skapas som ett resultat av Leaders verksamhet så bidrar det till att på sikt göra området attraktivt. Att skapa ett attraktivt område är ett av de tre målen som Leader Nedre Dalälven 3 har inskrivet i sin strategi för programperioden 2014–2020. Det går tydligt att se ett samband mellan Leaders verksamhet i ett område och den upplevda attraktiviteten för ett lokalt område. De andra två målen i strategin för Leader Nedre Dalälven 3 är hållbara jobb och livskraftiga verksamheter. Till viss del är detta ett resultat av Leaders verksamhet under pågående utvecklingsprojekt. Det är dock svårt att se om dessa verksamheter och arbeten består på lång sikt.

Den fjärde frågan handlar om Leader som metod och den upplevs av utvecklingsprojekten både som positiv och negativ. Det positiva ligger i den lokala förvaltningen av pengarna och dess effekter på de lokala orterna. Även Leaderkontoret upplevs som en positiv del av metoden då utvecklingsprojekten upplever ett stöd, engagemang och hjälp med exempelvis ansökningar. Den negativa upplevelsen bottnar i det byråkratiska systemet som alla intervjuade projektledare upplever som svårarbetat och långsamt. Genom att det byråkratiska systemet inom Leader är detaljkontrollerande uppfattas detta av den lokala nivån som misstro från myndigheterna. Detta leder i längden till en minskad social tillit till Leader som system vilket motverkas till den sociala tillit som byggs upp på den lokala nivån.

Referenser

- Bergström, Göran & Boréus, Kristian (red.). 2012. *Textens mening och makt*. Tredje upplagan. Studentlitteratur, Lund.
- Brinte, Lina. 2014. *"Medan gräset gror, dör kon" En utvärdering av Leader som verktyg för utveckling i Region Syd*. Examensarbete. Institutionen för stad och land, SLU. Uppsala.
- Dhalkwist, Matts. 2004. *Kommunikation*. Upplaga 3. Liber. Stockholm.
- Denscombe, Martyn. 2004. *Forskningens grundregler – samhällsforskarens handbok i tio punkter*. Studentlitteratur. Lund.
- Denscombe, Martyn. 2016. *Forskningshandboken: För småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Upplaga 3:1. Studentlitteratur. Lund.
- Ernstsson, Stina. 2016. *Katalysatorer för landsbygdsutveckling*. Kandidatarbete. Institutionen för stad och land, SLU. Uppsala.
- European network for rural development 2018. *LEADER/CLLD*.
https://enrd.ec.europa.eu/leader-clld_en [Hämtad 2018-11-25]
- Gunnarsdotter, Yvonne. 2012. *The concept of community*. Institutionen för stad och land, SLU. Uppsala. Opublicerad
- Gunnarsdotter, Yvonne & Käll, Jacob. 2014 a.. *Leadermetoden för att skapa utvecklingsmöjligheter inom turism: En utvärdering av Turism i Sjuhärad 2008-2014*. SLU, Doing Rural.
- Gunnarsdotter, Yvonne & Käll, Jacob. 2014 b.. *Varaktig Lokal Utveckling Genom Leadermetoden: Utvärdering av Leader Uross*. Doing Rural AB och SLU.
- Harkman, Linda. 2011. *Små regioner blir stora- en utvärdering av Leader Närheten*. Arbetsrapport. Fakulteten för samhälls- och livsvetenskaper. Karlstad.
- Hela Sverige ska leva. 2019. *Det här vill hela Sverige*. <https://helasverige.se/om-oss/det-haer-vill-vi/> [Hämtad 2019-01-13]
- Helmfrid, Hillevi & Käll, Jacob. 2014. *Dilemma och möjligheter med LEADR-metoden: Utvärdering Leader Mellansjöländet 2007-2013*. Hållbar utveckling- Process och Perspektiv, Doing Rural.
- Jordbruksverket. 2017. *Lokalt ledd utveckling 2014–2020*.
<http://www.jordbruksverket.se/amnesomraden/landsbygdfiske/lokaltleddutvecklinggenomleader/lokaltleddutveckling20142020.4.37e9ac46144f41921cd13e12.html> [Hämtad 2018-11-25]
- Jordbruksverket. 2015. Uppdrag att välja ut funktionella, effektiva och tillräckligt starka Leaderområden med hög kvalitet. Jönköping: Jordbruksverket.
- Jordbruksverket. 2014. *Handbok till strategiprocessen för Lokalt ledd utveckling genom Leader 2014-2020*. Jönköping.

Erika, Karlsson., Anders Palmqvist., Leif, Berndtsson., Morgan Andersson., Per Assmo. 214. *På jakt efter Leaders mervärden: En utvärdering av de mervärden som genererats i arbetet med Leadermetoden i Leader Dalsland och Årjäng, Leader Ranrike Norra Bohuslän och Leader Terra et Mare under programperioden 2007-2013*. Projektrapport. Intuitionen för ekonomi och IT, Högskolan väst. Trollhättan.

Karlsson, Ove. 1999. *Utvärdering- mer än metod*. Svenska kommunförbundet. Kommentus Förlag, Stockholm.

Kessler, Petra. 2017. *Är denna utveckling verkligen "lokalt ledd"*? Examensarbete. Intuitionen för Stad och Land, SLU. Uppsala.

Kvale, Steinar & Brinkman, Svend. 2014. *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Tredje upplagan. Studentlitteratur, Lund.

Käll, Jacob & Svensson, Lotta. 2013. *Gör Leader skillnad?: En Studie av arbetet i sju leaderområden*. Doing rural.

Leader Nedre Dalälven. 2015. *Utvärdering 2008-2014*. Leaderkontoret Gysinge.

Leader Nedre Dalälven 3. 2017. *Lokal utvecklingsstrategi för Leader Nedre Dalälven 3*. Leaderkontor Gysinge.

Liepins, Ruth. 2000. New energies for an old idea: reworking approaches to &community' in contemporary rural studies. *Journal of Rural Studies*. volym 16:1 s.23-35.

Nedre Dalälven. 2018. *Karta över Nedre Dalälven*.
<https://www.nedredalalven.se/index.php/sv/region> [Hämtad-2018-11-22]

Putnam, Robert. 1996. *Den fungerande demokratin: Medborgarandans rötter i Italien*. SNS Förlag, Stockholm.

Psykologiguiden.se. 2018. *Psykologilexikon- Synergieffekt*.
<https://www.psykologiguiden.se/psykologilexikon/?Lookup=synergieffekt> [Hämtad-2018-11-25]

PÖ. 2013. *Partnerskapsöverenskommelsen*. Regeringskansliet: Arbetsmarknadsdepartementet, Näringsdepartementet och Landsbygdsdepartementet. Regeringen: Stockholm.
<https://www.regeringen.se/contentassets/c581908af38a4be0a40663540fd9c0bc/partnerskapsoverenskommelsen> [Hämtad 2019-09-01]

Regeringskansliet. 2015. *Startskottet för EU:s struktur- och investeringsfonder 2014-2020*.
<https://www.regeringen.se/artiklar/2014/11/startskottet-for-eus-struktur--och-investeringsfonder-2014-2020/> [Hämtad 2019-01-13]

Rothstein, Bo. 2003. *Sociala fällor och tillitens problem*. SNS Förlag. Stockholm.

Teorell, Jan & Svensson, Torsten. 2016. *Att fråga och att svara*. Upplaga 1:4. Liber, Stockholm.

Varldenidag.se. 2013. *Mjuka värden – en tillgång för samhället*. Publicerad 2013-01-07.
<https://www.varldenidag.se/opinion/mjuka-varden-en-tillgang-for-samhallet/cbbmaglt4UvPTp3W1GIE5osBwJDlw/> [Hämtad 2018-11-25]

Waldenström, Cecilia. 2010. *Axel 4-utvärdering av Leader*. NL-fakulteten och intuitionen för ekonomi, SLU. Uppsala.

Waldenström, Cecilia & Larsson, Lars. 2011. *Leader som metod för att stödja landsbygdens långsiktiga utvecklingsförutsättningar*. Tillväxtverket: Stockholm.

Bilaga 1

Uppgiftsbeskrivning halvtidsutvärdering av Leader Nedre Dalälven 3

Nedan följer våra önskemål om innehållet i halvtidsutvärderingen av Leader Nedre Dalälven 3.

Vi önskar en rapport som undersöker Leaders mjuka värden. Vad har projekten lett till i bygden och för de inblandade? Vilka effekter har de gett som inte syns i de mätbara målen? Har projekten gett ringar på vattnet? Vi vill att du genom kvalitativa intervjuer, undersöker mjuka värden och synergieffekter. Vi önskar att intervjuerna genomförs med projektägare, men också med andra involverade och med människor i bygden och undersöker effekterna av projekten ur ett ortsperspektiv. Vi är också intresserade av att få veta hur de upplever Leadermetoden och vårt arbete på kansliet i Gysinge.

Vi önskar ha den färdiga utvärderingen senast 1 april 2019 för att kunna presentera den på vår årsstämma.

Charlotta Heimersson
Verksamhetsledare
Tel. 0291-213 14
Mobil: 070-650 88 68
E-post: lotta@nedredalalven.se

Sofia Carl fjord
Handläggare
Tel. 072-565 75 79
E-post: sofia@nedredalalven.se

Postadress: Leader Nedre Dalälven 3
810 21 GYSINGE

Telefon: 0291-211 80

E-post: info@nedredalalven.se
Hemsida: www.leadernedredalalven.se

Bilaga 2

Intervjufrågor projektledare/projektdeltagare

Detta är intervjuguiden som använts för projektledare/projektdeltagare. Detta är en guide och inte ett strikt formulär då intervjustudien är baserade på semistrukturerade intervjuer som metod där frågorna är av öppen karaktär för att skapa ett öppet samtal om deltagarens livsvärld. Frågorna är ställda både utifrån uppsatsens och utvärderingen av Leader Nedre Dalälven 3 syften.

Bakgrundsfakta:

- Berätta lite kort om dig själv?
-Infödd? Nyinflyttad? Återinflyttad?
- Hur kommer det sig att du började jobba med det här projektet?
-Har du drivit ett projekt tidigare? Drivit ett Leaderprojekt tidigare? Har du varit delaktig i ett Leaderprojekt tidigare? Har det funnits ett Leaderprojekt tidigare i bygden?
- Berätta lite mer om projektet och vad det innebär?

Frågor om mervärden:

- Har du upplevt något mervärde kopplat till projektet? (Ringar på vattnet)
-Hur märks det av i bygden? Har projektet lett till några oväntade effekter? Som ingen tänkte på innan och som inte direkt ligger inom projektet. Positiva och negativa.
- Har projektet satt igång andra engagemang i bygden?
-Projekt? Fler frivilligarbetare? Ungdomar som engagerar sig? Samarbeten? Andra saker?
- Hur tror du att projektet kommer att leva kvar efter dess slut?
- Hur vill du att det ska leva kvar?
- Hur tycker du att Leader synliggörs i bygden? *(Har det gett någon effekt)*
- Tycker du att du får en chans att förmedla de ringar på vattnet som projektet skapar inom Leader? *(Ansökan, delutbetalningar, till Leaderkontoret och slutrapport)*

Frågor om Synergieffekter (ringar på vattnet):

- Har du upplevt någon synergieffekt av projektet? *(1+1=3 starkare tillsammans och adderat värde)*

- Hur upplever du att arbetet/engagemanget i en byggd påverkas av projektets samarbeten? (Starkare, svagare?)
- Hur tror du att projektet påverkar framtida samarbeten i bygden?
- Upplever du att projektet leder till att människor i bygden skaffar sig/utvidgar sina sociala nätverk?
- Upplever du att projektet skapar engagemang i bygden eller måste det finnas från början? *(Allmänt i bygden, inte bara en människa med en idé till ett projekt)*

Frågor om bygden och sociala effekter i koppling till projektet:

- Upplever du att folk vet om att det bedrivs ett projekt i bygden?
-Tror du att dom har kännedom om att det är ett Leaderprojekt? Vet dom om vad Leader Nedre Dalälven 3 jobbar med?
- Upplever du att projektet leder till en framtidstro i bygden?
- Upplevs/förväntas projektet vara en del av eller bidra till bygdens utveckling?
- Hur vill du att bygden ska se ut om tio år?
- Hur tror du bygden kommer se ut om tio år?

Frågor om Leader som metod och Leader Nedre Dalälven 3:

- Hur är det att arbeta med Leader?
- Vad är bra med metoden?
- Vad tycker du att metoden saknar?
- Hur upplever du det dagliga arbetet och samarbetet med Kansliet i Gysinge?
- Hur upplever du LAGs arbete?

Frågor om byråkratin i koppling till Leader:

- Upplever du att byråkratin inom Leader?
- Vad är bra?
- Vad är dåligt?

Bilaga 3

Intervjuguide fältobservationer och telefonintervjuer av människor berörda av Leaderprojekt

- Hur har människor tagit emot projektet i bygden?
- Vad upplever du att Leaderprojektet lett till/gjort för bygden? (*Ringar på vattnet*)
- Vad tror du att projektet betyder för bygden och dess utveckling?
- Vilka upplever du har berörts mest av projektet?
- Upplever du att projektet leder till en starkare bygdeanda?
- Upplever du att projektet bidragit till en stärkt stolthet för bygden?
- Hur upplever du civilsamhällets/lokalsamhällets engagemang för projektet och för bygdens utveckling?
- Upplever du att Leaderprojektet leder till en framtidstro i bygden?

Bilaga 4

Intervjuguide verksamhetsledare Leader Nedre Dalälven 3

- Berätta lite om din bakgrund, vem är du och vad är din tidigare erfarenhet, koppling till Nedre Dalälven?
- Vad innebär det att arbeta som en verksamhetsledare i ett Leaderområde? (*Lite mer ingående*)
- Vilka mervärden (ringar på vattnet) har du upplevt sett utifrån Leader Nedre Dalälven?
- Vilka synergieffekter har du upplevt sett utifrån Leader Nedre Dalälven?
- Hur tycker du att projekten får utlopp för att uttrycka mervärden i utvärderingar, delrapporter m.fl.?
- Hur tycker du utifrån Leader Nedre Dalälven att bygderna påverkas av Leader? (Skapas det framtidstro? Stärkt identitet? Mötesplatser? Bygdeanda?)
- Hur upplever du att Leader syns i bygderna? (Vilket avtryck gör Leader i det lokala området?)
- Hur upplever du sett utifrån Nedre Dalälven att projekten leder till att människor skapar sig utvidgade sociala nätverk?
- Hur vill du att Leader ska se ut om tio år?
- Hur vill du att Nedre Dalälven ser ut om tio år?
- Hur är det att arbeta med Leader som metod? (Bra? Mindre bra?)
- Hur upplever du byråkratin för projekten och för er själva på Leaderkontoret?
- Hur upplever du Leader verksamheten i Nedre Dalälven?

Bilaga 5

Leader aktiva:

Intervju Nina, Leaderaktiv kvinna och Tina, kommunal representant. *Från köping till Kärna*. Tierp. 2018-09-20.

Intervju Dennis. Leaderaktiv man. *Satsning för att bygga en livskraftig förening*. Avesta. 2018-09-25.

Intervju Ann-Kristin & Bengt. Leaderaktiv kvinna och man. *Turis i Säter*. Säter. 2018-09-26.

Intervju Ove. Leaderaktiv man. *Dokumentärfilm om Vendelbygden*. Tierp. 2018-09-27.

Intervju Nils. Leaderaktiv man. *Framtidens fotbollsförening som landsbygdsutvecklare*. Uppsala. 2018-10-02.

Intervju Lars. Leader aktiv man. *Svarthälls Fäbod*. Heby. 2018-10-03.

Intervju Mats. Leaderaktiv man. *Ny gammal kanotled i Tämnrån*. Tierp. 2018-10-09.

Intervju Gunnar & Erik. Leaderaktiva män. *Åsbostugan omklädningsrum*. Avesta. 2018-10-10.

Intervju Erik. Leaderaktiv man. *Utveckla och bredda ridverksamheten vid Isaksbo gård*. Avesta. 2018-10-10.

Intervju Krister. Leaderaktiv man. *Förstudie allaktivitetshus i Hedesunda*. Hedesunda. 2018-10-11.

Intervju Irina. Leaderaktiv kvinna. *Framtidsfabriken*. Tierp. 2018-10-16.

Intervju Sandra. Leaderaktiv kvinna. *Adrenalin och Romantik*. Älvkarleby. 2018-10-18.

Människor berörda av Leaderprojekt

Intervju Nelly. Berörd av Leaderprojekt. *Framtidsfabriken*. Tierp. 2018-10-16.

Intervju Frida. Berörd av Leaderprojekt. *Framtidsfabriken*. Tierp. 2018-10-16.

Intervju Lennart. Berörd av Leaderprojekt. *Framtidsfabriken*. Tierp. 2018-10-16.

Intervju Clas. Berörd av Leaderprojekt. *Turis*. Telefonintervju. 2018-10-30.

Intervju Carina. Berörd av Leaderprojekt. *Från köping till kärna*. Telefonintervju. 2018-10-30.

Leader Nedre Dalälven 3

Charlotta Heimersson. Verksamhetsledare Leader Nedre Dalälven 3. Intervju Leaderkontoret i Gysinge. 2018-12-03.